

Centrum Informacji Turystycznej
i Promocji Pogórza Izerskiego
Rynek 33 w Gryfowie Śląskim

PRZEWODNIK

www.cit.gryfow.pl

TURYSTYKA

ZABYTKI

ATRAKCJE

NA ROWER

Pogórze Izerskie

Przewodnik • Průvodce • Führer • A guide

POGRANICZE POLSKO-CZESKIE

Gryfów Śląski

Malowniczo położone na Pogórzu Izerskim miasto i gmina Gryfów Śląski zachwyci każdego kto do nas zawita. Liczne pagórki tworzą wspaniałe punkty widokowe na Góry Izerskie i Karkonosze.

Rzeka Kwisa i Jezioro Złotnickie przyciągają turystów i wędkarzy dzięki bogactwie różnorodnych gatunków ryb występujących w tych wodach.

Ceniących historię i zbytki zainteresuje uroczy rynek miasta z ratuszem, nad którym góruje widoczna z daleka wieża jedyna taka na Dolnym Śląsku. Jest to również wspaniały punkt widokowy.

Rynek otaczają zabytkowe renesansowe i barokowe kamieniczki, a na placu ratuszowym zabytkowa fontanna przypominająca jedną z ciekawych historii dawnego miasta.

W pobliżu piękny późnogotycki kościół z kaplicą, w której mieści się epitafium rodziny Schaffgotschów.

Uprawiającym turystykę aktywną polecamy liczne trasy piesze i rowerowe jak również do jazdy konno, przy których zlokalizowane są ciekawe zabytki naszej gminy, m.in. ruiny Zamku Gryf w Proszówce, ruiny Zamku Podskale w Rzęsinach oraz liczne pałace i kościoły.

W Gryfowie rzeka Kwisa obchodzi co roku, w czerwcu, swoje święto – Kwisonalia. Wędkarze mają możliwość udziału w wielu konkursach wędkarskich. Organizatorzy zapewniają wiele atrakcji w konkursach związanych z wodą, m.in. w przeprawie przez Kwisę „Na czym kto

Gryfów Śląski

Die im malerischen Isergebirge gelegene Stadt und Gemeinde Gryfów Śląski wird jeden Besucher bezaubern. Von den zahlreichen Hügeln hat man einen wunderschönen Ausblick auf das Iser- und Riesengebirge.

Der Fluss Kwisa (dt.: Queis) und der See Zlotnickie (dt.: Talsperre Goldentraum) ziehen Touristen und Angler an, da in den hiesigen Gewässern zahlreiche Fischarten ansässig sind.

Diejenigen, die sich für Geschichte und historische Sehenswürdigkeiten interessieren, wird der charmante Markt mit dem Rathaus mit dem vom Weiten sichtbaren, in Niederschlesien einzigartigen Turm bezaubern, der auch einen sehr guten Blick auf die Gegend bietet.

Den Markt umsäumen historische Häuser aus dem Barock und der Renaissance, auf dem Rathausplatz steht ein Springbrunnen, der an eine interessante, mit der Stadt verbundene Sage erinnert.

In der Nähe erhebt sich die spätgotische Kirche mit der Kapelle, in der das Epitaph der Familie Schaffgotsch untergebracht ist.

Denjenigen, die aktiven Tourismus betreiben, empfehlen wir zahlreiche Wander- und Radwege sowie Reittrouten, entlang welcher viele Sehenswürdigkeiten der Gemeinde verstreut sind, u.a. die Ruine der Greiffenburg in Proszówka (dt.: Gräflich Neundorf), die Burgruine

Podskale in Rzęsiny (dt.: Welkersdorf) und zahlreiche Paläste und Kirchen.

Alljährlich im Juni werden in Gryfów die Tage des Flusses Kwisa begangen – die „Kwisonalia“. Die Angler haben die Mög-

Gryfów Śląski

Město a obec Gryfów Śląski, které leží v malebném prostředí podhůří Jizerských hor (Pogórze Izerskie, česky Frýdlantská pahorkatina), uchvátí každého návštěvníka. Z četných kopců je nádherný výhled na Jizerské hory a Krkonoše.

Řeka Kwis a Jezioro Złotnickie přitahují turisty a rybáře bohatstvím různých druhů ryb, které se v těchto vodách vyskytují.

Pro ty, kdo se zajímají o historii a pamětihodnosti, je zde náměstí s radnicí, nad níž se tyčí zdaleka viditelná věž, jediná svého druhu v Dolním Slezsku. Je z ní rovněž překrásný výhled.

Náměstí je obklopeno historickými renesančními a barokními domy a na radničním náměstí se

nachází historická fontána, která připomíná jeden ze zajímavých příběhů starobylého města.

Nedaleko stojí krásný pozdně gotický kostel s kaplí, v níž je umístěn epitaf rodu Schaffgotschů.

Pro aktivní turistiku jsou k dispozici četné pěší, cykloturistické a jezdecké stezky, které vedou kolem zajímavých památek naší obce, např. kolem zříceniny hradu Gryf v Proszówce, zříceniny hradu Podskale v Rzašinách a kolem řady paláců a kostelů.

Řeka Kwis slaví v Gryfówě každoročně svůj svátek – Kwisonalia. Rybáři se mohou zúčastnit mnohých rybářských soutěží. Organizátoři zajišťují spoustu zábavy při soutěžích spojených s vodou, např. při přepravě přes řeku Kwisu na čemkoliv či při turnaji plážového volejbalu.

Gryfów Śląski

The town and municipality of Gryfów Śląski, picturesquely located in the Jizera Foothills, are a delight for visitors. The numerous hillsides provide magnificent views of the Jizera and Karkonosze (Giant) Mountains.

Tourists and anglers are drawn to the Kwis River and Złotnickie Lake, which both abound in a diverse range of species of fish.

Those who take an interest in history and historical buildings will be charmed by the town's market square, which is dominated by the town hall. Its tower constitutes one of a kind in Lower Silesia and is visible from afar, while also making a magnificent viewing point.

The market square is surrounded by Renaissance and Baroque townhouses, while the town hall square has an old fountain which recalls an interesting episode in the town's history.

Nearby there is a beautiful Late Gothic church with a chapel housing the epitaph of the Schaffgotsch family.

Those with an interest in active tourism can take advantage of the numerous walking, cycling and horse riding trails. These pass by interesting historical monuments in the municipality, including the ruins of Gryf Castle in Proszówka and Podskale Castle in Rzašiny, as well as numerous palaces and churches.

In June each year Gryfów hosts Kwisonalia, a festival based around the River Kwis. Anglers can participate in a wide range of different fishing competitions. The organisers also provide numer-

może”, turnieju piłki plażowej. Od 2008, podczas imprezy, odbywa się promocja pstrąga, który licznie występuje w wodach rzeki Kwisy, m.in. poprzez turnieje kulinarne „Smaki Kwisy”.

Turyści pragnący zatrzymać się na dłuższy pobyt mają do wyboru gospodarstwa agroturystyczne w atrakcyjnie położonych miejscach lub ośrodki wypoczynkowe nad jeziorami: Złotnickim i Leśniańskim. Serdecznie zapraszamy do Gryfowa Śląskiego!

ZABYTKI ARCHITEKTURY

1. Kościół parafialny św. Jadwigi – Gryfów Śląski, Plac Kościelny

Kościół Św. Jadwigi jest obiektem późnogotyckim z XIV/XVI w. W nawie głównej sklepienie pokryte jest bogatą dekoracją sgraffitową. Najbardziej reprezentatywnymi obiektami w kościele są: ołtarz wielki, organy, ambona, chrzcielnica i epitafium Schaffgotschów.

Ołtarz powstał w 1606 r. Jest to gotycki ołtarz szafiasty, wykonany z drewna, przedstawiający sceny Męki Pańskiej. Po zamknięciu skrzydeł upodabnia się do monstrancji. Zdobia go symbole Cierpliwości, Miłosierdzia, Roztropności, Nadziei, Sprawiedliwości i Męstwa.

Informacje o pierwszych organach mamy z 1563 r. Obecne organy zostały ufundowane przez Schaffgotschów i pod koniec XVII w. umieszczone na nowo wzniesionym chórze organowym.

Obecna ambona pochodzi z XVI w. Fundatorem był proboszcz Baltazar Knorich. Na koszu ambony widzimy Boga, w jednym ręku trzyma berło, w drugim Księgę Życia. Na podstawie schodów figura Św. Pawła.

Na uwagę zasługuje unikalne epitafium rodziny Schaffgotschów. Znajduje się w kaplicy grobowej zbudowanej w 1545 r. Dzieło wykuto w piaskowcu naturalnie wielkości z całopostaciowymi portretami zmarłych i jest jednym z nielicznych dzieł powstałych na Dolnym Śląsku w epoce renesansu. W podziemiach kościoła mieści się krypta grobowa Schaffgotschów.

2. Kościół cmentarny św. Wawrzyńca – Gryfów Śląski, ul. Lubańska

Kościół pochodzi z XV w., został

lichkeit, an zahlreichen Angelwettkämpfen teilzunehmen. Die Veranstalter sichern viele Attraktionen, die mit Wasser verknüpft sind, u.a. Wettkämpfe im Durchqueren der Kwisa „worauf es nur geht“ und im Strandball. Seit 2008 wird während der Festtage für die Forelle geworben, die in der Kwisa zahlreich vorkommt, u.a. beim kulinarischen Turnier „Geschmacksproben aus der Kwisa“.

Besuchern, die einen längeren Aufenthalt planen, stehen agrotouristische Bauernhöfe in attraktiv gelegenen Ortschaften oder Urlaubscentern am Złotnickie- und Leśniańskie-See zur Verfügung. Wir laden Sie herzlich nach Gryfów Śląski ein!

ARCHITEKTURDENKMÄLER

1. Pfarrkirche St. Hedwig – Gryfów Śląski, Kirchplatz

Die spätgotische St. Hedwig-Kirche stammt aus dem 14.-16. Jh. Das Gewölbe im Langhaus hat eine reiche Sgraffito-Dekoration. Sehenswert sind im Kircheninneren der große Altar, die Orgel, die Kanzel, das Taufbecken und das Epitaph der Familie Schaffgotsch.

Der Altar entstand 1606. Es ist ein gotischer Schreinaltar aus Holz, der die Leiden Christi darstellt. Nachdem die Altarflügel geschlossen werden, ähnelt der Altar einer Monstranz. Den Altar schmücken die Symbole der Geduld, Vernunft, Hoffnung, Gerechtigkeit und Tapferkeit.

Die Informationen über die erste Orgel stammen aus dem Jahre 1563. Das heutige Instrument wurde von der Familie Schaffgotsch gestiftet und gegen Ende des 17. Jh. im neugebauten Chorraum aufgestellt.

Die heutige Kanzel stammt aus dem 16. Jh. und wurde vom Probst Balthasar Knorich gestiftet. Auf dem Kanzelkorb sieht man Gott, der in einer Hand das Zepter, in der anderen das Buch des Lebens hält. Auf dem Treppenuntersatz befindet sich die Figur des hl. Paulus.

Bemerkenswert ist das unikale Epitaph der Familie Schaffgotsch in der 1545 erbauten Grabkapelle. Dieses in Sandstein gearbeitete Werk stellt die Verstorbenen in natürlicher Größe dar und ist eines der wenigen in Niederschlesien in der Zeit der Renaissance entstandenen Skulpturen dieser Art. Im unterirdischen Gewölbe ist die Krypta der Familie Schaffgotsch untergebracht.

Od roku 2008 je během akce propagován pstruh, který se hojně vyskytuje ve vodách řeky Kwisy, např. při kulinární soutěži „Smaki Kwisy“ („Chutě řeky Kwisy“).

Turisté, kteří se chtějí zdržet po delší dobu, si mohou vybrat některé z agroturistických hospodářství ležících na atraktivních místech nebo z rekreačních středisek u jezer Jezioro Złotnickie a Jezioro Leśniańskie. Srdečně Vás zveme do obce Gryfów Śląski!

ARCHITEKTONICKÉ PAMÁTKY

1. Farní kostel sv. Hedviky (św. Jadwigi) – Gryfów Śląski, Plac Kościelny

Kostel sv. Hedviky je pozdně gotickou stavbou ze 14. až 16. století. Klenba v hlavní lodi je pokryta bohatou sgrafitovou výzdobou. Nejreprezentativnějšími objekty v kostele jsou: velký oltář, varhany, kazatelna, křtitelnice a epitaf rodu Schaffgotschů.

Oltář vznikl v roce 1606. Jedná se o gotický skříňový oltář ze dřeva, na němž jsou znázorněny výjevy z utrpení Páně. Po zavření křidel vypadá jako monstrance. Je ozdoben symboly trpělivosti, milosrdenství, rozvahy, naděje, spravedlnosti a chrabrosti.

Informace o prvních varhanách jsou z roku 1563. Dnešní varhany nechali vyrobit Schaffgotschové a koncem 17. století byly umístěny na nově postavený varhanní kůr.

Dnešní kazatelna pochází z 16. století. Byla věnována proboštem Baltazarem Knorichem. Na koši kazatelny je znázorněn Bůh, který v jedné ruce drží žezlo a ve druhé knihu života. Na podstavci schodiště stojí socha sv. Pavla.

Pozoruhodný je unikátní epitaf rodu Schaffgotschů. Je umístěn v rodinné hrobce, která byla postavena v roce 1545. Toto dílo bylo vytesáno do pískovce a představuje postavy zemřelých v životní velikosti. Jedná se o jedno z mála děl z doby renesance, vytvořených v Dolním Slezsku. V podzemí kostela se nachází pohřební krypta rodu Schaffgotschů.

2. Hřbitovní kostel sv. Vavřince – Gryfów Śląski, ul. Lubańska

Kostel pochází z 15. století a byl postaven evangelíky. Současnou podobu dostal při rekonstrukci po požáru v roce 1856. V severní stěně jsou vezděné a poblíž ní volně stojí manýristické, barokní a rokokové náhrobky.

ous attractions which involve water-based competitions, including the crossing of the River Kwisa, “On whatever you can”, as well as a beach football competition. Since 2008 trout, found in abundance in the River Kwisa, have been promoted during the festival with, for instance, the cooking competition, “Tastes of Kwisa”.

Tourists planning a longer stay can take advantage of the attractively located agrotourism farmsteads, or choose the leisure and recreational centres by Złotnickie and Leśniańskie Lakes. You can be sure of a warm welcome in Gryfów Śląski!

HISTORICAL BUILDINGS

1. The Parish Church of St. Helwig – Gryfów Śląski, Church Square

St. Jadwiga’s Church is a Late-Gothic building from the C14/16th. The main nave has a vault covered with rich sgraffito decoration. The most distinctive items in the church are: the high altar, organ, pulpit, font and the Schaffgotsch family epitaph.

The altar was made in 1606. It is a Gothic winged altar carved out of wood, depicting scenes from the Passion. When the wings are closed it becomes a monstrance and is decorated with the symbols of Patience, Mercy, Prudence, Hope, Justice and Valour.

There are indications of the existence of a previous organ in 1563. The current organ was furnished by the Schaffgotsches and positioned on a newly erected organ gallery at the end of the C17th.

The current pulpit dates from the C16th, when it was endowed by the rector, Baltazar Knorich. Visible on the pulpit is God, holding a sceptre in one hand and the Book of Life in the other. At the bottom of the stairs is a statue of St. Paul.

Also noteworthy is the unique epitaph for the Schaffgotsch family which is located in the grave chapel, built in 1545. The work was carved out of sandstone and is life-size with full-figure portraits of the dead. It is one of only a few such works to have been produced in Lower Silesia during the Renaissance. Beneath the church is the grave crypt of the Schaffgotsches.

2. Cemetery Church of St. Lawrence – Gryfów Śląski, Lubańska St.

The church dates from the C15th, when it was built by Protestants. Its current ap-

wybudowany przez ewangelików, jego obecny wygląd pochodzi z odbudowy po pożarze w 1856 r. W północną ścianę wmurowane są i luźno w pobliżu ustawione manierystyczne, barokowe i rokokowe nagrobki.

Na północ od kościoła rozciąga się cmentarz, który został założony w XVIII w., w 1860 r. uporządkowano aleje, obsadzono drzewami, a ich nawierzchnie ulepszono. Na obwodzie murów cmentarza znajdują się epitafia i grobowce bogatych mieszczan gryfowskich. Cmentarz dzieli się na część katolicką z poł. XVI w. i część ewangelicką z pocz. XIX w.

3. Ratusz – Gryfów Śląski, Rynek 1

Pierwszy ratusz został wybudowany w 1276 r. Pełnił on wówczas głównie funkcje handlowe. Kamienny ratusz w Gryfowie rozpoczęto budować w 1524 r. W następnych latach był rozbudowywany. W późniejszych wiekach wielokrotnie spalony i odbudowywany.

Z dawniej świetności budynku pozostało kilka sklepień, potężny mansardowy dach i parę detali.

Najciekawszym detalem jest kamienna tablica wykuta z okazji wzniesienia wieży przez burmistrza Steudnera w 1624 r. Na środku tablicy znajduje się herb miasta, przedstawiający rycerza w zbroi stojącego naprzeciw gryfa. Nad tablicą okno z kamieniarką renesansową przesłonięte gęstą kratą. Tutaj dawniej mieścił się areszt miejski.

Na uwagę zasługuje również górny fragment, wmurowanej w północną ścianę, tablicy datowanej 1777 i posiadającej inicjały 'IGHB'. Pozostała część kamieniarki zaginęła.

W 1929 r. spaliła się wieża ratuszowa. Przy budowie nowej zastosowano konstrukcję żelbetonową, która była jedną z pierwszych tego typu na Dolnym Śląsku.

2. Friedhofskirche St. Laurentius – Gryfów Śląski, ul. Lubańska

Die Kirche stammt aus dem 15. Jh., sie wurde von den Protestanten gebaut. Ihre heutige Form bekam sie nach dem Brand von 1856. In die Nordwand wurden manieristische, barocke und Rokokograbplatten eingebaut, die teilweise auch lose an der Wand stehen.

Nördlich der Kirche erstreckt sich der im 18. Jh. angelegte Friedhof. 1860 wurden die Friedhofsalleen geordnet, mit Bäumen bepflanzt und ausgebessert. An der Umsäumungsmauer stehen Gräber und Epitaphie reicher Bürger von Gryfów Śląski. Der Friedhof ist in den katholischen Teil aus der Mitte des 16. Jh. und in den protestantischen, vom Anfang des 19. Jh. unterteilt.

3. Rathaus – Gryfów Śląski, Rynek 1

Das erste Gryfower Rathaus wurde 1276 gebaut und übte zu damaliger Zeit hauptsächlich mit dem Handel verknüpfte Funktionen aus. Mit dem Bau des steinernen Rathauses in Gryfów Śląski wurde 1524 begonnen, in den Nachfolgejahren wurde es ausgebaut. Später war es Opfer zahlreicher Brände, wurde jedoch immer wieder neu aufgebaut.

An den ehemaligen Glanz des Rathauses erinnern einige Deckengewölbe, das mächtige Mansardendach und einige Details der Einrichtung.

Das interessanteste Detail ist die steinerne Tafel, die anlässlich der Errichtung des vom Bürgermeister Steudner 1624 gestifteten Rathhausturmes entstand. In der Mitte der Tafel befindet sich das Stadtwappen – ein gerüsteter Ritter, der einem Greif gegenübersteht. Über der Tafel befindet sich ein dicht vergittertes Fenster mit Steinarbeiten aus der Renaissance. Hier

befand sich ehemals die städtische Arreststube.

Sehenswert ist auch das obere Fragment der in die Nordwand eingemauerten Tafel mit dem Datum 1777 und den Initialen 'IGHB'. Die restlichen Steinarbeiten sind verschollen.

Nachdem der Rathhausturm 1929 abbrannte, hat man sein Äußeres verändert – die beim Umbau eingesetzte Konstruktion aus Eisenbeton gehörte zu den ersten Konstruktionen dieser Art in Niederschlesien.

In der Nordwand befindet sich eine 1982 enthüllte Tafel, die den polnischen Soldaten, die im 2. Weltkrieg umkamen sowie ehemaligen Soldaten gewidmet ist.

Severně od kostela se rozkládá hřbitov, který byl založen v 18. století. V roce 1860 byly zřízeny aleje, kolem nich byly vysázeny stromy a byl zpevněn jejich povrch. Podél hřbitovní zdi se nacházejí epitafy a náhrobky bohatých gryfóvských měšťanů. Hřbitov je rozdělen na katolickou část z poloviny 16. století a část evangelickou z počátku 19. století.

3. Radnice – Gryfów Śląski. Rynek 1

První radnice byla zbudována v roce 1276 a sloužila v té době především k obchodování. Výstavba kamenné radnice v Gryfówě byla zahájena v roce 1524. V následujících letech byla rozšiřována. V pozdějších stoletích několikrát lehla popelem a byla znovu postavena.

Z původní okázalé budovy se dochovalo několik kleneb, mohutná mansardová střecha a pár architektonických detailů.

Nejzajímavějším z nich je kamenná deska, která byla vytesána u příležitosti postavení věže purkmistrem Steudnerem v roce 1624. Uprostřed desky je umístěn městský znak, který znázorňuje rytíře ve zbroji stojícího naproti bájnému Gryfovi. Nad deskou je renesanční kamenné okno zakryté hustou mříží. Zde byla kdysi městská šatlava.

Pozoruhodný je rovněž horní fragment desky, která je vezděná v severní stěně a je datovaná rokem 1777, s iniciály IGHB. Zbývající část desky se nedochovala.

V roce 1929 shořela radniční věž. Při stavbě nové věže byla použita železobetonová konstrukce, jedna z prvních tohoto typu v Dolním Slezsku.

V severní stěně se nachází deska, která byla odhalena v roce 1982 a byla věnována polským vojákům padlým na frontách 2. světové války a účastníkům odboje.

4. Domy na náměstí – Gryfów Śląski

Gryfóvské měšťanské domy jsou zděné stavby z kamene, které jsou zpravidla obráceny užší štítovou zdí do ulice a vzhledem k omezené šířce fasády jsou tvořeny několika trakty na protáhlém půdorysu. Původní domy měly podloubí.

Dnešní vzhled města je zejména důsledkem změn, k nimž došlo v 18. století, kdy byly domy upraveny do barokní podoby a byla zrušena podloubí. Výskou dekorativní hodnotu měly kované

pearance is the result of reconstruction after a fire in 1856. Embedded in the north wall and freestanding nearby are Mannerist, Baroque and Rococo gravestones.

A cemetery stretches out to the north of the church. It was founded in the C18th, and then in 1860 the avenues were laid out, trees were planted and the paving improved. The perimeter walls of the cemetery contain the epitaphs and vaults of wealthy Gryfów townspeople. The cemetery is divided into a Catholic section dating from the mid-C16th and a Protestant section from the early-C19th.

3. Town Hall – Gryfów Śląski. 1 Market Square

The first town hall was built in 1276 and at the time it fulfilled a commercial role. The construction of the stone town hall in Gryfów began in 1524. In later years it was extended and in subsequent centuries it burnt down and came to be rebuilt many times.

All that has remained of the building's former glory are a few ceilings, a hefty mansard roof and a few architectural details.

The most interesting detail is the stone tablet engraved to commemorate the raising of the tower by Steudner, the

Town Mayor, in 1624. In the centre of the tablet is the town crest, depicting a knight in armour standing opposite a griffin. Above the tablet is a window with Renaissance masonry covered by a thick grate. This was once the site of the town jail.

Also noteworthy is the upper fragment, embedded into the north wall, of a tablet dated 1777, with the initials 'IGHB'. The remaining part of the masonry has been lost.

In 1929 the town hall tower burnt down. The replacement was constructed using reinforced concrete, making it one of the first buildings of its type in Lower Silesia.

The north wall contains a tablet uncovered in 1982, which commemorates Polish soldiers who died at the front in World War II, as well as veterans.

4. Townhouses on the Market Square – Gryfów Śląski

The Gryfów merchant townhouses are ashlar stone buildings with the narrower gable side usually located on the street. Due to the limited width of the frontage numerous sections of the buildings extend backwards off the square. The first townhouses formed arcades.

Na północnej ścianie znajduje się tablica odsłonięta w 1982 r., poświęcona żołnierzom polskim poległym na frontach II wojny światowej i kombatantom.

4. Kamienice w Rynku – Gryfów Śląski

Gryfowskie mieszczańskie kamieniczki to domy murowane z łamanego kamienia, zazwyczaj węższą ścianą szczytową usytuowane od ulicy i ze względu na ograniczoną szerokość fasady rozbudowane kilku traktami w głąb parceli. Pierwsze kamieniczki tworzyły podcienia.

Wygląd dzisiejszego miasta jest przede wszystkim wynikiem zmian, które zaszły w XVIII w. Kamieniczki przybrały barokową formę. Zlikwidowano podcienia. Duży walor dekoracyjny miały zabezpieczające parter kute kraty żelazne (w portalach i w oknach). W wielu kamienicach zachowały się bogato zdobione kamienne portale.

Ogólnie rzadkim na Śląsku jest barokowy wykusz obejmujący narożnik XVIII-wiecznego budynku u zbiegu ulic Bankowej i Felczerskiej.

Pod koniec stulecia zrezygnowano z ozdobnego wystroju fasad zadowolając się portalem sklepionym. Znajdujemy go w większości domów przy ulicy Felczerskiej i Bankowej.

Kamienica Rynek 33 – była to kamienica rodu kupieckiego Kluge. Nad wejściem do kamienicy w portalu znajduje się tablica informująca o kwaterunku, w sierpniu 1875 r. generała-feldmarszałka wojska pruskiego Helmuta Karola Bernarda von Moltke (1800-1891) i jego sztabu.

Pełnił on w latach 1857-88 funkcję szefa Sztabu Generalnego. Obecnie w kamienicy mieści się Centrum Informacji Turystycznej.

5. Pozostałości obwarowań miejskich – Gryfów Śląski

Dzięki księciu Bolkowi I Świdnickiemu, który lokował miasto na prawie niemieckim – miasto zostało otoczone, ok. 1300 roku, murami obronnymi, przy których powstał również zamek.

W 1404 r. zostały podwyższone, w 1786 r. miasto było otoczone murem z 5 bramami: Lubańską, Lwówecką, Żytawską, Kościelną i Garmcarską. Dwie ostatnie od 1756 r. były zamurowane. Ostatecznie po 1832 r. bramy rozebrano

4. Häuser am Markt – Gryfów Śląski

Die Bürgerhäuser in Gryfów Śląski sind aus Bruchstein gemauert, meistens stehen sie mit der schmaleren Giebelseite zur Strasse hin und sind angesichts der begrenzten Breite der Fassade nach Innen des Grundstücks ausgebaut. Die zuerst gebauten Häuser hatten Laubengänge.

Ihr heutiges Aussehen verdankt die Stadt vor allem den Änderungen, die sich im 18. Jh. vollzogen.

Die Laubengänge wurden entfernt und die Häuser nahmen barocke Formen an. Sehr dekorativ wirken die geschmiedeten Eisengitter in den Portalen und Fenstern. In vielen

Häusern sind reich verzierte Steinportale erhalten.

Eine Besonderheit in Schlesien ist der barocke Erker an der Ecke des Hauses aus dem 18. Jh. an der Kreuzung der Strassen Bankowa und Felczerska.

Gegen Ende des Jahrhunderts verzichtete man auf die Dekoration der Fassaden und gab sich mit gewölbten Portalen zufrieden, die man bis heute in den Strassen Bankowa und Felczerska sehen kann.

Das Haus am Rynek 33 gehörte der Kaufmannsfamilie Kluge. Über dem Eingang befindet sich im Portal eine Informationstafel, aus welcher hervorgeht, dass im August 1875 der General, Feldmarschall der preußischen Truppen Helmut Karl Bernarda von Moltke (1800-1891) und sein Stab in diesem Haus einquartiert wurde.

Moltke war von 1857 bis 1888 Generalstabschef. Heute ist in dem Haus die Touristen-Information untergebracht (Centrum Informacji Turystycznej).

5. Reste der Stadtfestung – Gryfów Śląski

Dank dem Fürsten Bolko I. von Schweidnitz, der die Stadt auf der Grundlage des Magdeburger Rechtes gründete, wurde die Stadt um 1300 mit einer Wehrmauer umsäumt, deren Bestandteil auch eine Burg war.

1404 wurde die Mauer aufgestockt, 1786 war die Stadt mit einer Mauer mit 5 Toren umsäumt: Lubańska, Lwówecka, Żytawska, Kościelna und Garmcarska. Die zwei letzteren waren seit 1756 zugemauert. Nach 1832 wurden die Tore und ein Teil der Mauer entfernt. Bis heute sind lediglich Teile der Mauer erhalten.

6. Denkmal zu Ehren der 63 Russen – Gryfów Śląski

železné mříže, jimiž bylo zabezpečeno přizemí (v portálech a oknech). V mnohých domech se zachovaly bohatě zdobené kamenné portály.

Ve Slezsku vzácný je barokní arkýř na rohu budovy z 18. století na křižovatce ulic Bankowa a Felczerska.

Na konci století bylo upuštěno od výzdoby fasád a domy byly zdobeny pouze klenutými portály. Najdeme je u většiny domů na ulici Felczerska a Bankowa.

Dům č. 33 na náměstí byl domem kupeckého rodu Kluge. Nad vchodem do domu v portálu je umístěna deska, která informuje o tom, že zde byl v srpnu roku 1875 ubytován generál polní maršál pruského vojska Helmuth Karl Bernard von Moltke (1800-1891) se svým štábem.

V letech 1857-88 byl náčelníkem pruského generálního štábu. V současné době je v domě turistické informační centrum.

5. Zbytky městských hradeb – Gryfów Śląski

Kníže Bolek I. Świdnický, který založil město podle německého práva, nechal město kolem roku 1300 obehnat obrannými zdmi, u nichž byl postaven také hrad.

V roce 1404 byly zdi zvýšeny a v roce 1786 bylo město obestavěno zdi s 5 branami: L u b a ŋ s k o u , Ż y t a w s k o u , K o ś c i e l n o u a G a r n c a r s k o u . Poslední dvě byly od roku 1756 zazděné. Nakonec byly brány po roce 1832 rozebrány spolu s částí zdi. Dodnes se dochovaly pouze jejich zbytky.

6. Památník na počest 63 Rusů – Gryfów Śląski

Památník se nachází na farním hřbitově poblíž hřbitovního kostela. Byl zhotoven z kamene a tvoří jej polokoule umístěná na krychli. Boční stěny krychle

The appearance of the town today is, above all, the consequence of changes which took place in the C18th. The townhouses took on a Baroque form, with the arcades gone. The

carved iron grates protecting the ground floor openings – portals and windows – are precious decorative features. Many townhouses have also retained richly adorned stone portals.

A rare occurrence in Silesia is the Baroque bay window occupying the corner of the C18th building at the meeting point of Bankowa and Felczerska Streets.

At the end of the century the ornate decor of the facades was abandoned, making do with vaulted portals. These are found on the majority of houses on Felczerska and Bankowa Streets.

The townhouse at 33 Market Square belonged to the Kluge family of merchants. A tablet in the entrance portal commemorates providing quarter, in August 1875, for General Field Marshal of the Prussian Army, Helmut Karol Bernard von Moltke (1800-1891), and his staff.

During the years 1857-88 he performed the role of Chief of the General Staff. Nowadays the townhouse contains the Tourist Information Centre.

5. Remains of the town fortifications – Gryfów Śląski

Owing to Duke Bolko I of Świdnica, who granted the town a town charter under German law – in around 1300 the town was surrounded by defensive walls, with a castle built alongside them.

In 1404 their height was increased, and by 1786 the town was surrounded by a wall containing 5 gates: L u b a ŋ s k a , Ż y t a w s k a , K o ś c i e l n a a n d G a r n c a r s k a . The latter

two were built in 1756. Finally, in 1832, the gates were dismantled along with a section of the walls. Only fragments have survived to the present day.

6. Memorial in honour of 63 Russians – Gryfów Śląski

The memorial is located in the parish cemetery by the cemetery church. It was

wraz z częścią murów. Do dzisiaj zachowały się jedynie ich fragmenty.

6. Pomnik ku czci 63 Rosjan – Gryfów Śląski

Pomnik znajduje się na cmentarzu parafialnym w pobliżu Kościoła cmentarnego. Wykonany z kamienia. Składa się z półkuli wtopionej w sześcian. Boki

sześcianu pokrywają napisy, front mieści insygnia wojenne. Postawiony ku czci 63 Rosjan poległych w czasie walki o miasto z wojskami francuskimi w 1813 r. Ich ofiarność uratowała mieszkańców Gryfowa Śl. przed zaplanowanym przez wojska francuskie spaleni miasta, o czym informują napisy na pomniku.

7. Fontanna – Gryfów Śląski, Rynek

Dla upamiętnienia faktu, że miasto otrzymało wodociągi w 1905 r., ufundowano w 1908 r. kamienną rzeźbę z fontanną. Wykonana została przez berlińskiego artystę Arnolda Kunne.

Fontanna ma kształt kolumny, u podstawy której stoją cztery gryfy – symbole miasta. Jej szczyt zakończony jest flankami muru obronnego, zaś poniżej jego, wykonane z brązu: herb Gryfowa, neptun i nimfa morska Nereida. Przy kolumnie figury gryfowskich uczniów wykonane z brązu.

8. Zamek Gryf – Proszówka (gmina Gryfów Śląski)

W południowej części wsi, na bazaltowym stożku posiadającym znakomite warunki obronne, na wysokości ok. 462 m n.p.m. wznoszą się ruiny zamku Gryf.

Najprawdopodobniej budowniczym zamku był w 2 poł. XII w. Bolesław Wysoki, a dalszą rozbudowę zamek zawdzięcza Henrykowi Brodatemu. W późniejszych wiekach był własnością rodu Schaffgotschów. Stanowił ważny punkt militarny w celu obrony kraju przed najazdami Czechów.

Zamek dzielił się na trzy części: wysoki, średni i dolny. Z górnego zamku rozciąga się piękny widok na dolinę Kwisy, Góry i Pogórze Izerskie oraz Karkonosze. Od XVIII w. zamek został opuszczony i popadał w ruinę.

U podnóża zamku w latach 1799-1800 został zbudowany pałac i budynek administracyjny w pobliżu folwarku, przy budowie wykorzystano materiał z rozbiórki

Das steinerne Denkmal steht auf dem Pfarrfriedhof in der Nähe der Friedhofskirche und stellt eine Halbkugel mit einem eingetauchten Würfel dar. An den Seiten des Würfels stehen die Namen, auf seiner Vorderseite sieht man Kriegsinsignien. Das Denkmal ehrt 63 russische Soldaten, die 1813 beim Kampf um die Stadt gegen die Franzosen ums Leben kamen, und deren Op-

ferbereitschaft die Einwohner von Gryfów Śląski vor dem geplanten Stadtbrand gerettet hat, worüber die Inschrift im Denkmal informiert.

7. Springbrunnen – Gryfów Śląski, Rynek

Um an das Datum zu erinnern, an dem die Stadt eine Wasserleitung bekam (1905) wurde 1908 eine Steinskulptur mit Springbrunnen gestiftet. Autor war der Berliner Künstler Arnold Kunne.

Der Springbrunnen hat die Form einer Säule, an deren Sockel vier Greife stehen – die Wahrzeichen der Stadt. Die Spitze hat die Form einer flankierten Wehrmauer, darunter befinden sich das in Bronze gefertigte Wappen von Gryfów, der Neptun und die Meeresnymphe Nereide. An der Säule stehen Figuren Gryfower Schüler, ebenfalls aus Bronze.

8. Greiffenburg – Proszówka (Gemeinde Gryfów Śląski)

Im südlichen Teil des Dorfes erhebt sich auf einem Basalthügel (ca. 462 m ü.d.M.) – mit hervorragender Wehrkapazität – die Ruine der Greiffenburg.

Erbaut wurde die Burg vermutlich in der zweiten Hälfte des 12. Jh. von Bolesław Wysoki, den weiteren Ausbau verdankt sie hingegen Henryk Brodaty (Heinrich d. Bärtige). Später gehörte die Burg der Familie Schaffgotsch. Die Burg war ein wichtiger militärischer Stützpunkt für die Verteidigung des Landes vor den Überfällen der Böhmen. Sie war in drei Teile unterteilt – die Hochburg, die Mittel- und die Untere Burg.

Von der Hochburg hat man einen sehr guten Ausblick auf das Tal der Kwisa, auf das Iser- und Riesengebirge. Seit dem 18. Jh. steht die Burg leer und ist seitdem verwahrlost.

Am Fuße der Burg, in der Nähe des Vorwerks wurden 1799-1800 ein Palast und ein Verwaltungsgebäude gebaut, wofür Baumaterial aus der abgerissenen Burg verwendet wurde. Auf dem Burghügel entstand damals der Landschaftspark.

jsou pokryté nápisy, na čelní stěně jsou vojenské insignie. Památník byl vybudován na počest 63 Rusů, kteří padli v boji o město proti francouzským vojskům v roce 1813. Jejich obětavost zachránila obyvatele Gryfowa před zapálením města, které měla francouzská vojska v plánu. Informují o tom nápisy na památníku.

7. Fontána – Gryfów Śląski. Rynek

Na památku zavedení vodovodu ve městě v roce 1905 byla v roce 1908 postavena kamenná socha s fontánou. Zhotovil ji berlínský sochař Arnold Künne.

Fontána má tvar sloupu, u jehož podstavce stojí čtyři bájná Gryfové – symboly města. Jeho vrchol je zakončen věžičkami obranné zdi, pod ním je bronzový znak Gryfowa, Neptun a mořská víla Nereid. U sloupu stojí bronzové sochy gryfóvských žáků.

8. Hrad Gryf – Proszówka (obec Gryfów Śląski)

V jižní části vesnice se na čedičovém kopci s vynikajícími obrannými vlastnostmi v nadmořské výšce zhruba 462 m tyčí zřícenina hradu Gryf.

Hrad nechal pravděpodobně postavit Boleslav Vysoký v 2. polovině 12. století a za další rozšíření vděčí Jindřichu Bradatému. V pozdějších staletích byl majetkem rodu Schaffgotschů. Byl důležitým vojenským bodem systému na obranu země před nájezdy Čechů.

Hrad se dělil na tři části: horní, střední a dolní. Z horního hradu je krásný výhled na údolí řeky Kwisy, Jizerské hory a jejich předhůří a na Krkonoše. V 18. století byl hrad opuštěn a proměnil se ve zříceninu.

Na úpatí hradu byl v letech 1799-1800 postaven palác a správní budova nedaleko statku, při stavbě byl použit materiál z hradu Gryf. Na hradním kopci tehdy vznikl přírodní park.

9. Kaple sv. Anny (Leopoldova kaple) – Proszówka (obec Gryfów Śląski)

Kaple pochází z roku 1657. Stojí na kopci, na němž se nacházela vycházková alej.

carved from stone and consists of a hemisphere sunk in a cube. The sides of the cube are covered by inscriptions while the front has military insignias. It was set up in honour of 63 Russians who died during a battle for the town fought with the French armies in 1813. Their sacrifice saved the inhabitants of Gryfów Śląski from the French armies setting fire to the town as planned. This is explained in the inscriptions on the memorial.

7. Fountain – Gryfów Śląski. Market Square

A stone sculpture and fountain were constructed in 1908 to commemorate the fact that the town obtained a water supply system in 1905. It was produced by the Berlin artist Arnold Kunne.

The fountain has the form of a column, with four griffins standing at the base – symbols of the town. The apex ends with flanks of the defensive wall, while below it are bronze casts of Gryfów's crest, Neptune and a Nereid, a sea nymph. Next to the column are bronze statues of Gryfów school children.

8. Gryf Castle – Proszówka (Gryfów Śląski Municipality)

In the southern part of the village, on the excellent defensive site of a basalt cone rising up about 462 m a.s.l., lie the ruins of Gryf Castle.

The most likely builder of the castle was Boleslaw the Tall in the 2nd half of the 12th, while the further extension of the castle is credited to Henry the Bearded. In later centuries it belonged to the Schaffgotsch family. It constituted an important military site for defending the country against Czech invasions.

The castle is divided into three parts: the upper, middle and lower castle. From

the upper castle there is a beautiful view across the Kwisa Valley, the Jizera Mountains and Foothills and the Karkonosze (Giant) Mountains. Since the 18th the castle has been abandoned and fallen into ruin.

At the base of the castle in 1799-1800 a mansion and administrative building were constructed next to a farm, with the dismantled Gryf Castle being exploited for construction materials. At that time a landscape park was set up on the castle hill.

zamku Gryf. Na wzgórzu zamkowym powstał wówczas park krajobrazowy.

9. Kaplica Św. Anny (Leopolda) – Proszówka (gmina Gryfów Śląski)

Kaplica pochodzi z 1657 r. Na górze, na której stoi kaplica, znajdowała się aleja spacerowa.

Według legendy żona Krzysztofa Leopolda von Schaffgotsch, Agnieszka, miała zgubić, podczas spaceru obrączkę ślubną. Gdy obrączka się odnalazła postawiono w tym miejscu kaplicę. W 1666 r. została poświęcona przez biskupa wrocławskiego.

Obecna kaplica, wybudowana w stylu barokowym, powstała w 1780 r., na miejscu poprzedniej spalonej.

10. Zamek Podskale – Rząsiny (gmina Gryfów Śląski)

Znajdują się tu ruiny rycerskiego zamku Podskale. Został on zbudowany z kamienia na skalistym wzgórzu, prawdopodobnie w XIV w. W XV w. stanowił on własność Krzysztofa von Talkenberga. W 1479 r. zamek został zdobyty i zniszczony przez wojska króla węgierskiego oraz mieszczan śląskich i łużyckich. Do teraz zachowały się fragmenty wieży i murów wykonanych z kamiennych ciosów.

11. Pałac – Wolbromów (gmina Gryfów Śląski)

Pałac z parkiem typu swobodnego z XIX w.

12. Kościół filialny Jana Niepomucena – Wolbromów (gmina Gryfów Śl.)

Kościół z XVI-XVIII w. We wnętrzu kościoła zachowała się kamienna renesansowa chrzcielnica z XVI w. i barokowy ołtarz. W murze okalającym kościół znajdują się nagrobki rycerskie z XVI i XVII w. oraz barokowe płyty nagrobne z XVIII w.

13. Kościół Nawiedzenia NMP – Uboczce (gmina Gryfów Śląski)

Kościół z 2 poł. XVI w. z zachowanym drewnianym stropem, renesansowym ołtarzem drewnianym 1623 r., amboną z 1589 r. i epitafiami z XVIII w.

9. St. Anna-Kapelle (Leopold) – Proszówka (Gemeinde Gryfów Śląski)

Die Kapelle stammt von 1657. Auf dem Berg, auf dem die Kapelle steht, gab es früher einen Spazierweg.

Einer Sage nach soll die Gemahlin von Christoph Leopold von Schaffgotsch, Agnes, dort ihren Ehering verloren haben. Als er wiedergefunden wurde, wurde an der Fundstelle die Kapelle errichtet und 1666 vom Breslauer Bischof gesegnet.

Die heutige, barocke Kapelle, entstand 1780 an der Stelle der ersten, die abgebrannt ist.

10. Burg Podskale – Rząsiny (Gemeinde Gryfów Śląski)

In Rząsiny steht auf einem felsigen Hügel die Ruine der vermutlich im 14. Jh. aus Stein gebauten Ritterburg Podskale (dt.: Talkenstein). Im 15. Jh. gehörte die Burg Christoph von Talkenberg. 1479 wurde die Burg vom ungarischen König und von schlesischen und lausitzer Bürgern erobert und zerstört. Bis heute haben Teile des Turms und der Mauern aus Steinblöcken überdauert.

11. Schloss – Wolbromów (Gemeinde Gryfów Śląski)

Schloss mit frei gestaltetem Park aus dem 19. Jh.

12. Ferialkirche Johann Nepomuk – Wolbromów (Gemeinde Gryfów Śląski)

Die Kirche entstand zwischen dem 16. und 18. Jh. In ihrem Inneren ist ein steinernes Renaissance-Taufbecken aus dem 16. Jh. und der barocke Altar erhalten. In der die Kirche umsäumenden Mauer sind Grabplatten von Rittern aus dem 16. und 17. Jh. und barocke Grabplatten aus dem 18. Jh. eingemauert.

13. Kirche der Heimsuchung der Hl. Jungfrau Maria – Uboczce (Gemeinde Gryfów Śląski)

Die Kirche stammt aus der 2. Hälfte des 16. Jh. Erhalten ist die Holzdecke, der Renaissance-Altar von 1623, die Kanzel von 1589 und mit Epitaphen aus dem 18. Jh.

14. Kirche der Gottesmutter vom Tor der Morgenröte – Rząsiny (Gemeinde Gryfów Śląski)

Die barocke Kirche wurde in der 1. Hälfte des 18. Jh. als ein protestantisches

Podle pověsti zde manželka Christopha Leopolda von Schaffgotsch, Anna, během procházky ztratila snubní prsten. V místě, kde byl prsten nalezen, byla postavena kaple. V roce 1666 ji vysvětil vratislavský biskup.

Dnešní barokní kaple vznikla v roce 1780 na místě původní kaple, která byla zničena při požáru.

10. Hrad Podskale – Rzašiny (obec Gryfów Śląski)

Nachází se zde zřícenina rytířského hradu Podskale. Byl postaven z kamene na skalnatém kopci, pravděpodobně ve 14. století. V 15. století byl majetkem Christopha von Talkenberga. V roce 1479 byl dobyt a zničen vojsky uherského krále a slezských a lužických měšťanů. Do dnešní doby se dochovaly zbytky věží a zdí postavených z kamenných bloků.

11. Palác – Wolbromów (obec Gryfów Śląski)

Palác s anglickým parkem z 19. století.

12. Filiální kostel sv. Jana Nepomuckého – Wolbromów (obec Gryfów Śląski)

Kostel z 16. až 18. století. Uvnitř kostela se dochovala kamenná renesanční křtitelnice z 16. století a barokní oltář. Ve zdi kolem kostela se nacházejí rytířské náhrobky z 16. a 17. století a barokní náhrobní desky z 18. století.

13. Kostel Navštívení Nejsvětější Panny Marie – Ubocze (obec Gryfów Śląski)

Kostel z 2. poloviny 16. století se zachovalým dřevěným stropem, renesančním dřevěným oltářem z roku 1623, kazatelnou z roku 1589 a epitafy z 18. století.

9. St. Anne's (Leopold's) Chapel – Proszówka (Gryfów Śląski Municipality)

The chapel dates from 1657. On the hill on which the chapel stands there used to be a walking path.

According to legend Agnes, the wife of Christof Leopold von Schaffgotsch, lost her wedding ring during a walk. When the ring was found a chapel was erected at the site and in 1666 it was dedicated by the Bishop of Wrocław.

The current chapel, built in the Baroque style, was erected in 1780 on the site of the earlier chapel which burnt down.

10. Podskale Castle – Rzašiny (Gryfów Śląski Municipality)

This is the site of the ruins of the Podskale knightly castle. It was built from stone on a rocky hill, probably in the C14th. In the C15th it became the property of Christof von Talkenberg. In 1479 the castle was conquered and routed by the armies of the Hungarian King as well as by Silesian and Lusatian merchants. Surviving to the present day are fragments of the tower and walls built out of stone blocks.

11. Palace – Wolbromów (Gryfów Śląski Municipality)

A C19th palace with an informal park.

12. Filial Church of John of Nepomuk – Wolbromów (Gryfów Śląski Municipality)

A church dating from the C16-18th. Its interior has retained a C16th Renaissance stone font and a Baroque altar. The wall surrounding the church contains knightly gravestones from the C16 and 17th as well as C18th Baroque gravestones.

13. Church of the Visitation of the BVM – Ubocze (Gryfów Śląski Municipality)

A church from the 2nd half of the C16th which has retained a wooden ceiling, a Renaissance wooden altar from 1623, a pulpit from 1589 and C18th epitaphs.

14. Kościół Matki

Boskiej Ostrobramskiej – Rząsiny (gmina Gryfów Śl.)

Kościół pochodzi z 1 poł. XVIII w. Wybudowany w stylu barokowym jako kościół ewangelicki. Restaurowano go w latach 1974-76. Znajduje się tu piękna chrzcielnica z poł. XVI w. o cechach późnogotyckich i wczesno-renesansowych, trzy bogato zdobione późnogotyckie tryptyki ołtarzowe (1410, XV i XV/XVI w.) i renesansowa ambona (1584). W ścianach tkwią ciekawe renesansowe epitafia, w tym drewniane.

Gotteshaus gebaut. Restauriert wurde sie 1974-76. Im Inneren befindet sich ein wunderschönes Taufbecken aus der Mitte des 16. Jh. mit Merkmalen aus der späten Gotik und früher Renaissance,

drei reich verzierte spätgotische Triptychons (1410, 15. und 15./16. Jh.) und eine Renaissance-Kanzel (1584). In die Wände wurden interessante Epitaphie aus der Renaissance, darunter auch hölzerne eingemauert.

15. Ruiny kościoła katolickiego – Rząsiny (gmina Gryfów Śląski)

Ruiny gotyckiego kościoła z XIV-XV w. W 1972 r. kościół spłonął. Z pierwotnie bogatego renesansowego wnętrza ocalało jedynie przyścienne kamienne sakramentarium ze schyłku gotyku. Obok renesansowa plebania z 2 poł. XVI w., częściowo przebudowana w 1710 r.

Ruine einer gotischen Kirche aus dem 14. und 15. Jh. 1972 ist die Kirche einem Brand erlegen. Aus dem einst reich ausgestatteten Inneren konnte nur ein Wandsakramentarium aus der späten Gotik geborgen werden. Daneben steht ein Pfarrhaus aus der Renaissance aus der 2. Hälfte des 16. Jh., das 1710 teilweise umgebaut wurde.

15. Ruine der katholischen Kirche – Rząsiny (Gemeinde Gryfów Śląski)

Ruine einer gotischen Kirche aus dem 14. und 15. Jh. 1972 ist die Kirche einem Brand erlegen. Aus dem einst reich ausgestatteten Inneren konnte nur ein Wandsakramentarium aus der späten Gotik geborgen werden. Daneben steht ein Pfarrhaus aus der Renaissance aus der 2. Hälfte des 16. Jh., das 1710 teilweise umgebaut wurde.

Daneben steht ein Pfarrhaus aus der Renaissance aus der 2. Hälfte des 16. Jh., das 1710 teilweise umgebaut wurde.

16. Der Hof – Rząsiny (Gemeinde Gryfów Śląski)

16. Dwór – Rząsiny (gmina Gryfów Śląski)

Dziś dom kolonijny z 2 poł. XVI w., znacznie zmieniony na przełomie XIX i XX w. Jest to budowla trzykondygnacyjna z ryzalitem na osi i czterospadowym dachem. Zachowały się renesansowe obramienia okien i drzwi oraz sklepienia kilku sal na parterze. Otoczony jest pozostałościami parku krajobrazowego. Obecnie jest własnością prywatną.

Der Hof aus der 2. Hälfte des 16. Jh. ist heute ein Ferienhaus und wurde um die Wende des 19. und 20. Jh. zum großen Teil umgebaut. Das Gebäude ist dreigeschossig, hat einen Vorsprung und ein Walmdach. Erhalten sind die Fenster- und Türenumrahmungen und die Gewölbe in einigen Sälen im Erdgeschoss. Den Hof, der heute Privateigentum ist, umsäumen Reste eines Landschaftsparks.

INNE OBIEKTY WAŻNE TURYSTYCZNIE

Krzyże pokutne

Znajdują się przy żółtym szlaku turystycznym z Gryfowa do Lubomierza, 30 min. drogi od Gryfowa, w kępie drzew na polu.

Pierwszy krzyż jest postawiony, ma uszkodzone jedno ramię, wymiary 85 x 60 x 26 cm. Na głowie krzyża jest wgłębienie na wosk, o wymiarach 26 x 15 cm, głębokość 6 cm. Drugi krzyż ma częściowo oba ramiona odłupane. Jego wymiary to 163 x 43 x 36 cm. Posiada owalne wgłębienie na wosk o wymiarach 19 x 12 cm i głębokości 5 cm. Krzyże są z żółtego piaskowca.

ANDERE AUS TOURISTISCHER SICHT WICHTIGE OBJEKTE

Bußkreuze

Sie stehen an der gelb markierten Wanderroute von Gryfów nach Lubomierz, 30 min. von Gryfów entfernt, in einer Baumgruppe auf dem Feld.

Das erste, stehende Kreuz mit einem beschädigten Arm hat die Maße 85 x 60 x 26 cm. Oben ist eine Einbuchtung für Wachs, 26 x 15 cm, 6 cm tief. Die Arme des zweiten Kreuzes sind beide beschädigt. Seine Maße: 163 x 43 x 36 cm. Oben ist eine Einbuchtung für Wachs, 19 x 12 cm und 5 cm tief. Beide Kreuze sind aus gelbem Sandstein gefertigt.

Wanderwege

Durch das Gebiet (Gemeinde Gryfów

14. Kostel Matky Boží Ostrobramské – Rzasiny (obec Gryfów Śląski)

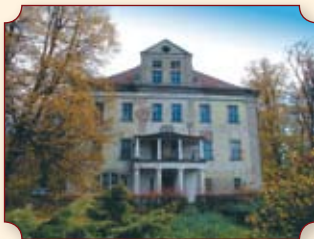
Kostel pochází z 1. poloviny 18. století. Byl postaven v barokním slohu jako evangelický kostel. V letech 1974-76 byl zrestaurován. Nachází se v něm krásná křtitelnice z poloviny 16. století s pozdně gotickými a raně renesančními rysy, tři bohatě zdobené pozdně gotické oltářní triptychy (1410, 15. a 15./16. století) a renesanční kazatelna (1584). Na stěnách jsou zajímavé renesanční epitafy, mj. dřevěné.

15. Zřícenina katolického kostela – Rzasiny (obec Gryfów Śląski)

Zřícenina gotického kostela z 14. až 15. století. V roce 1972 kostel shořel. Z původně bohatého renesančního interiéru se zachránilo pouze přístěnné kamenné sanktuárium z konce gotického období. Vedle je renesanční fara z 2. poloviny 16. století, která byla částečně přestavěna v roce 1710.

16. Statek – Rzasiny (obec Gryfów Śląski)

Dům z 2. poloviny 16. století, který byl do značné míry přestavěn na přelomu 19. a 20. století, je v současnosti využíván pro dětské prázdninové pobyty. Jedná se o třípodlažní budovu s rizalitem na ose a valbovou střechou. Dochovaly se renesanční rámy oken a dveří a klenby v několika sálech v přízemí. Statek obklopují zbytky přírodního parku. V současné době je v soukromém vlastnictví.

JINÉ VÝZNAMNÉ TURISTICKÉ OBJEKTY

Smírčí kříže

Nacházejí se u žlutě značené turistické stezky z Gryfówa do Lubomierze, 30 minut cesty od Gryfówa, ve skupině stromů na poli.

První kříž stojí, má poškozené jedno rameno, rozměry 85 x 60 x 26 cm. Na hlavě kříže je prohlubeň na vosk, o velikosti 26 x 15 cm a hloubce 6 cm. Druhý kříž má částečně odlomená obě ramena. Jeho rozměry činí 163 x 43 x 36 cm. Má oválnou prohlubeň na vosk o velikosti 19 x 12 cm a hloubce 5 cm. Kříže jsou zhotoveny ze žlutého pískovce.

Pěší turistické stezky

Územím obce Gryfów Śląski prochází turistické stezky se žlutým, zeleným a modrým značením.

14. Church of Our Lady of Ostrobrama – Rzasiny (Gryfów Śląski Municipality)

The church dates from the 1st half of the C18th, when it was built in the Baroque style as a Protestant church. It was restored in 1974-76. It contains a beautiful font from the mid-C16th which has Late-Gothic and Early-Renaissance features, three richly-decorated Late-Gothic altar triptychs (1410, C15th and C15/16th) and a Renaissance pulpit (1584). The walls retain interesting Renaissance epitaphs, some of which are wooden.

15. Ruins of a Catholic Church – Rzasiny (Gryfów Śląski Municipality)

The ruins of a Gothic church dating from the C14-15th. In 1972 the church burnt down and all that survived from what was originally a rich Renaissance interior was the Late-Gothic stone sacramentarium on the wall. Nearby there is a presbytery from the 2nd half of the C16th, partially rebuilt in 1710.

16. Manor House – Rzasiny (Gryfów Śląski Municipality)

Today a summer camp, it dates from the 2nd half of the C16th and was significantly altered at the turn of the C20th. It is a three-storey building with a projection on the axis and a hipped roof. Renaissance window frames have been preserved along with the doors and ceilings of a number of rooms on the ground floor. It is surrounded by the remnants of a landscape park. Currently it is private property.

OTHER SIGNIFICANT TOURIST ATTRACTIONS

Penitential crosses

These are located 30 minutes from Gryfów, on the yellow tourist trail from Gryfów to Lubomierz, in a clump of trees in a field.

The first cross is standing and has one arm damaged and the dimensions 85 x 60 x 26 cm. The top of the cross has a cavity for wax, with dimensions 26 x 15 cm and a depth of 6 cm. The second cross has both arms partially broken off. Its dimensions are 163 x 43 x 36 cm. It has an oval depression for wax with dimensions 19 x 12 cm and a depth of 5 cm. The crosses are carved from yellow sand stone.

Piesze szlaki turystyczne

Przez teren Gminy Gryfów Śląski przebiegają trasy turystyczne w kolorze żółtym, zielonym i niebieskim.

Centrum Gryfowa Śląskiego jest punktem węzłowym dla sześciu tras turystycznych:

- Gryfów – Olszyna – Radostów – Uniegoszcz – Lubań (znaki niebieskie): czas przejścia 3 godz. 45 min.
- Gryfów – Płóczki Górne – Lwówek Śląski (znaki zielone): czas przejścia 4 godz. 5 min.
- Gryfów – Lubomierz (znaki żółte i zielone): czas przejścia 1 godz. 40 min.
- Gryfów – zamek Gryf – Gierczyn – Świeradów Zdrój (znaki zielone i niebieskie): czas przejścia 3 godz.
- Gryfów – Biedrzychowice – Leśna (znaki żółte, potem bez znaków): czas przejścia 2 godz. 45 min.
- Gryfów – zamek Czocha – Leśna (znaki żółte): czas przejścia 3 godz. 35 min.

Szlaki Św. Jakuba

szlak pielgrzymkowy
Droga Św. Jakuba Via Regia Brzeg – Zgorzelec przebiega przez Wolbromów gm. Gryfów Śląski,

Via Cervimontana

szlak pielgrzymkowy Via Cervimontana Jelenia Góra – Lubań przebiega przez centrum Gryfowa Śląskiego.

Szlaki rowerowe

Przez Gryfów Śląski przebiega wiele ciekawych szlaków rowerowych:

1. Magistrała: Lubomierz – Oleszna Podgórska – Gryfów Śląski – Proszówka – Mirsk oznakowany kolorem czerwonym, na odcinku 16,5 km.
2. Pętla: Gryfów Śląski (centrum) – Ubocze (kościół) – Rząsiny – Wolbromów – Gradówek – Rząsiny PKS (kol. Podskale) – Ubocze (skrzyż.) – Gryfów Śląski oznakowany kolorem niebieskim, na odcinku 21,8 km.
3. Rząsiny PKS (wieś) – kol. „Tłoki” – kol. „Gradówek” – Oleszna Podgórska (PKS) – oznakowany kolorem żółtym, na odcinku 9 km.
4. Łącznik: Ubocze (skrzyż.) – Nagórzański Las – kolonia „Gradówek” oznakowany kolorem czarnym, na odcinku 3,4 km.
5. Proszówka PKS – Młyńsko – Gajówka

Śląski) verlaufen gelb, grün und blau markierte Wanderwege.

Das Zentrum von Gryfów Śląski ist Knotenpunkt von sechs Wanderrouten:

- Gryfów – Olszyna – Radostów – Uniegoszcz – Lubań (blau markiert): Dauer: 3 Stunden 45 Min.
- Gryfów – Płóczki Górne – Lwówek Śląski (grün markiert): Dauer: 4 Stunden 5 Min.
- Gryfów – Lubomierz (gelb und grün markiert): Dauer: 1 Stunden 40 Min.
- Gryfów – Greiffenburg – Gierczyn – Świeradów Zdrój (grün und blau markiert): Dauer: 3 Stunden

- Gryfów – Biedrzychowice – Leśna (gelb markiert, dann ohne Markierung): Dauer: 2 Stunden 45 Min.

- Gryfów – Burg Tzschocha – Leśna (gelb markiert): Dauer: 3 Stunden 35 Min.

St. Jakob-Strassen

Wallfahrtsweg
St. Jakob - Via Regia Brzeg – Zgorzelec verläuft durch Wol-

bromów, Gemeinde Gryfów Śląski.

Via Cervimontana

Wallfahrtsweg Via Cervimontana Jelenia Góra – Lubań verläuft durch das Zentrum von Gryfów Śląski.

Radwege

Durch Gryfów Śląski verlaufen viele interessante Radwege:

1. Magistrale: Lubomierz – Oleszna Podgórska – Gryfów Śląski – Proszówka – Mirsk, markiert mit der Farbe rot, Streckenlänge: 16,5 km
2. Schleife: Gryfów Śląski (Zentrum) – Ubocze (Kirche) – Rząsiny – Wolbromów – Gradówek – Rząsiny Bushaltestelle (Kolonie Podskale) – Ubocze (Kreuzung) – Gryfów Śląski gekennzeichnet mit der Farbe blau, Streckenlänge: 21,8 km
3. Rząsiny PKS - Bushaltestelle (Dorf) – Kolonie „Tłoki” – Kolonie „Gradówek” – Oleszna Podgórska (PKS - Bushaltestelle) – gekennzeichnet mit der Farbe gelb, Streckenlänge: 9 km
4. Verbindungsweg: Ubocze (Kreuzung.) – Nagórzański Las – Kolonie „Gradówek” gekennzeichnet mit der Farbe schwarz, Streckenlänge: 3,4 km

Centrum města je křižovatkou šesti turistických stezek:

- Gryfów – Olszyna – Radostów – Uniegoszcz – Lubań (modrá značka): 3 hodiny 45 minut
- Gryfów – Piłóczki Górne – Lwówek Śląski (zelená značka): 4 hodiny 5 minut
- Gryfów – Lubomierz (žlutá a zelená značka): 1 hodina 40 minut
- Gryfów – hrad Gryf – Gierczyn – Świeradów Zdrój (zelená a modrá značka): 3 hodiny
- Gryfów – Biedrzychowice – Leśna (žlutá značka, poté bez značení): 2 hodiny 45 minut
- Gryfów – hrad Czocha – Leśna (žlutá značka): 3 hodiny 35 minut

Cesta sv. Jakuba

Svatojakubská poutní cesta Via Regia Brzeg – Zhořelec prochází Wolbromówem v obci Gryfów Śląski.

Via Cervimontana

Poutní cesta Via Cervimontana Jelenia Góra – Lubań prochází centrem města Gryfów Śląski.

Cykloturistické trasy

Obcí Gryfów Śląski prochází řada zajímavých cykloturistických tras:

1. Magistrála: Lubomierz – Oleszna Podgórska – Gryfów Śląski – Proszówka – Mirsk; červená značka, délka 16,5 km
2. Okruh: Gryfów Śląski (centrum) – Ubocze (kostel) – Rząsiny – Wolbromów – Gradówek – Rząsiny autobusová zastávka (osada Podskale) – Ubocze (křižovatka) – Gryfów Śląski; modrá značka, délka 21,8 km
3. Rząsiny autobusová zastávka (vesnice) – osada „Tłoki“ – osada „Gradówek“ – Oleszna Podgórska (autobusová zastávka); žlutá značka, délka 9 km
4. Spojka: Ubocze (křižovatka) – Nagórzański Las – osada „Gradówek“; černá značka, délka 3,4 km
5. Proszówka autobusová zastávka – Młyńsko – Gajówka – Rębiszów –

Tourist walking trails

Yellow, green and blue tourist trails run through the Gryfów Śląski Municipality

The centre of Gryfów Śląski is at the junction of six tourist walking trails:

- Gryfów – Olszyna – Radostów – Uniegoszcz – Lubań (blue signs): the trail takes 3 hrs 45 min.
- Gryfów – Piłóczki Górne – Lwówek Śląski (green signs): the trail takes 4 hrs 5 min.
- Gryfów – Lubomierz (yellow and green signs): the trail takes 1 hr 40 min.
- Gryfów – Gryf Castle – Gierczyn – Świeradów Zdrój (green and blue signs): the trail takes 3 hrs.
- Gryfów – Biedrzychowice – Leśna (yellow signs, then without signs): the trail takes 2 hrs 45 min.
- Gryfów – Czocha Castle – Leśna (yellow signs): the trail takes 3 hrs 35 min.

The Ways of St. James

The Way of St. James pilgrim trail, Via Regia, Brzeg – Zgorzelec runs through Wolbromów in the Gryfów Śląski Municipality.

Via Cervimontana

The Via Cervimontana pilgrim trail Jelenia Góra – Lubań runs through the centre of Gryfów Śląski.

Cycle routes

A number of interesting cycle routes run through Gryfów Śląski:

1. Magistrála (Main line): Lubomierz – Oleszna Podgórska – Gryfów Śląski – Proszówka – Mirsk, signposted in red, this section is 16.5 km
2. Loop: Gryfów Śląski (centre) – Ubocze (church) – Rząsiny – Wolbromów – Gradówek – Rząsiny Bus Station (near Podskale) – Ubocze (crossroads) – Gryfów Śląski, signposted in blue, this section is 21.8 km
3. Rząsiny Bus Station (village) – near “Tłoki” – near “Gradówek” – Oleszna Podgórska (Bus Station) – signposted in yellow, this section is 9 km
4. Link: Ubocze (crossroads) – Nagórzański Forest – “Gradówek” summer school, signposted in black, this section is 3.4 km
5. Proszówka Bus Station – Młyńsko – Gajówka – Rębiszów – Rębiszów Dolny – Proszówka Bus Station – signposted in green, this section is 12 km
6. Młyńsko – Radoniów

- Rębiszów – Rębiszów Dolny – Proszówka PKS – oznakowany kolorem zielonym, na odcinku 12 km.
- 6. Młyńsko – Radoniów – Krzewie Wielkie – Gryfów Śląski (Las Gryfowski) - oznakowany kolorem żółtym, na odcinku 4,6 km.
- 7. Łącznik: Proszówka – Krzewie Wielkie – oznakowany kolorem niebieskim, na odcinku 2,3 km.
- 8. Gryfów Śląski – Radoniów – Proszówka – oznakowany kolorem czarnym, na odcinku 5,4 km.
- 9. Gryfów Śląski – Wieża – Zacisze – Wieża – oznakowany kolorem żółtym, na odcinku 5 km.
- 10. Gryfów Śląski – Jezioro Złotnickie – Gryfów Śląski „Mała Pętla Gryfowska” – oznakowany kolorem zielonym, na odcinku 5,2 km.
- 11. Ubocze – Oleszna Podgórska – oznakowany kolorem zielonym, na odcinku 4,4 km.
- 12. Zielony rowerowy szlak Związku Gmin „Kwisa” „Międzyrzeczna” (Wolbromów, Rząsiny, Ubocze).
- 13. Rowerowy szlak papieski – Radoniów – Proszówka gm. Gryfów Śląski – Mirsk.

Atrakcje w okolicy:

- Pomędzy Gryfowem Śląskim a Leśną dwie tamy i elektrownie wodne: Leśniańska i Złotnicka, które są zabytkami hydrotechniki z pocz. XX w.

- **Zamek Czocho** powstał w drugiej połowie XIII w. jako warownia obronna północnej granicy Czech. Sceneria zamku jest często wykorzystywana przez filmowców. Obiekt można zwiedzać. Położony na zachód od Gryfowa Śląskiego nad Jeziorem Leśniańskim.

- **Świeradów Zdrój** zwany „Doliną Młodości” jest znanym uzdrowiskiem. Dodatkową atrakcją jest kolej gondolowa na Stóg Izerski.

- **Lubomierz** z zabytkami architektury oraz „Muzeum Kargula i Pawlaka”. W pobliżu w miejscowości Pławna Galeria Miliński oraz Zamek Legend Śląskich.

5. Proszówka PKS - Haltestelle – Młyńsko – Gajówka – Rębiszów – Rębiszów Dolny – Proszówka PKS - Bushaltestelle – gekennzeichnet mit der Farbe grün, Streckenlänge: 12 km

6. Młyńsko – Radoniów – Krzewie Wielkie – Gryfów Śląski (Las Gryfowski / dt.: Greiffenberger Wald) - gekennzeichnet mit der Farbe gelb, Streckenlänge: 4,6 km

7. Verbindungsweg: Proszówka – Krzewie Wielkie – gekennzeichnet mit der Farbe blau, Streckenlänge: 2,3 km

8. Gryfów Śląski – Radoniów – Proszówka – gekennzeichnet mit der Farbe schwarz, Streckenlänge: 5,4 km

9. Gryfów Śląski – Wieża – Zacisze – Wieża – gekennzeichnet mit der Farbe gelb, Streckenlänge: 5 km

10. Gryfów Śląski – der See Złotnickie – Gryfów Śląski „Kleine Greiffenberger Schleife” – gekennzeichnet mit der Farbe grün, Streckenlänge: 5,2 km

11. Ubocze – Oleszna Podgórska – gekennzeichnet mit der Farbe grün, Streckenlänge: 4,4 km

12. Grüne Radstrecke des Gemeindeverbandes „Kwisa” „Międzyrzeczna” (Wolbromów, Rząsiny, Ubocze)

13. Päpstliche Radstrecke – Radoniów – Proszówka, Gemeinde Gryfów Śląski – Mirsk

Attraktionen in der Umgebung:

- Zwischen Gryfów Śląski und Leśna liegen zwei Staudämme und Wasserelekttrizitätswerke: Leśniańska und Złotnicka, historische Objekte der Wassertechnik vom Anfang des 20. Jh.

- **Burg Tzschocha** – entstand in der zweiten Hälfte des 13. Jh. als eine Wehrburg an der nördlichen Grenze Böhmens. Die Szenerie wird häufig als Filmkulisse genutzt. Die Burg kann besichtigt werden. Sie liegt westlich von Gryfów Śląski, am Leśniańskie-See.

- **Świeradów Zdrój** (dt.: Bad Flinsberg) wird als „Tal der Jugend“ bezeichnet und ist ein bekannter Kurort. Eine zusätzliche Attraktion ist die Gondelbahn auf den Berg Stóg Izerski (dt.: Heufuder).

- **Lubomierz** (dt.: Liebenthal) – mit Architekturdenkmälern und dem „Museum von Kargul und Pawlak”. In der Nähe, in der Ortschaft Pławna befindet sich die Galerie Miliński und die Burg der Schlesi-schen Sagen.

- Rębiszów Dolny – Proszówka autobusová zastávka; zelená značka, délka 12 km
6. Młyńsko – Radoniów – Krzewie Wielkie – Gryfów Śląski (Las Gryfowski); žlutá značka, délka 4,6 km
  7. Spojka: Proszówka – Krzewie Wielkie; modrá značka, délka 2,3 km
  8. Gryfów Śląski – Radoniów – Proszówka; černá značka, délka 5,4 km
  9. Gryfów Śląski – Wieża – Zacisze – Wieża; žlutá značka, délka 5 km
  10. Gryfów Śląski – Jezioro Złotnickie – Gryfów Śląski „Mała Pętla Gryfowska“ („Malý gryfóvský okruh“); zelená značka, délka 5,2 km
  11. Ubocze – Oleszna Podgórska; zelená značka, délka 4,4 km
  12. Zeleně značená cykloturistická trasa spolku obcí „Kwisa“ „Międzyrzeczna“ (Wolbromów, Rząsiny, Ubocze)
  13. Rowerowy szlak papieski (Papežská cykloturistická trasa) – Radoniów – Proszówka, obec Gryfów Śląski – Mirsk
- Krzewie Wielkie – Gryfów Śląski (Gryfów Forest) – signposted in yellow, this section is 4.6 km
  7. Link: Proszówka – Krzewie Wielkie – signposted in blue, this section is 2.3 km
  8. Gryfów Śląski – Radoniów – Proszówka – signposted in black, this section is 5.4 km
  9. Gryfów Śląski – Wieża – Zacisze – Wieża – signposted in yellow, this section is 5 km
  10. Gryfów Śląski – Złotnickie Lake – Gryfów Śląski “Short Gryfów Loop” – signposted in green, this section is 5.2 km
  11. Ubocze – Oleszna Podgórska – signposted in green, this section is 4.4 km
  12. Green cycle route of the Association of “Kwisa” Municipalities, “Between Rivers” (Wolbromów, Rząsiny, Ubocze)
  13. Papal cycle route – Radoniów – Proszówka (Gryfów Śląski Municipality) – Mirsk

Zajímavosti v okolí:

– Mezi obcemi Gryfów Śląski a Leśna leží dvě hráze a vodní elektrárny: Leśniańska a Złotnicka, které jsou hydrotechnickými památkami z počátku 20. století.

– **Hrad Czocha** vznikl ve druhé polovině 13. století jako obranný strážný hrad na severní hranici Čech. Scenérie hradu často využívají filmaři. Hrad je přístupný návštěvníkům. Leží západně od města Gryfów Śląski u jezera Jezioro Leśniańskie.

– **Świeradów Zdrój**, známé lázně, nazývané „údolím mladí“. Další atrakcí je kabinová lanovka vedoucí na horu Stóg Izerski.

– **Lubomierz** s architektonickými památkami a muzeem „Muzeum Kargula i Pawlaka“. Nedaleko v obci Pławna je galerie Miliński a Zamek Legend Śląskich (Hrad s lezských pověstí).

Attractions

in the surrounding area:

– Between Gryfów Śląski and Leśna there are two dams with hydroelectric power stations: Leśniańska and Złotnicka, which are historical monuments of early-C20th hydroelectricity.

– **Czocha Castle** was built in the second half of the C13th as a defensive stronghold for the northern Czech border. The backdrop of the castle is often used by film directors, and it is open for visits. It is located to the west of Gryfów Śląski, next to Leśniańskie Lake.

– **Świeradów Zdrój**, known as the “Valley of Youth”, is a well-known spa. An additional attraction is the cable car to the Stóg Izerski Mountain.

– **Lubomierz** with historical buildings and the “Kargul and Pawlak Museum”. Nearby in the village of Pławna are the Miliński Gallery and the Castle of Silesian Legends.

Ziemia Frydlańska

Frydlantsko leży na północy Czech. Od strony południowej otoczona jest Górami Izerskimi, z którymi jest historycznie związana. Funkcją centrum administracyjnego całego cypla Frydlański výběžek pełni miasto Frydlant.

Okolice Frydlantu to idealne miejsce dla uprawiania turystyki pieszej, rowerowej oraz wspinaczki.

Malowniczy krajobraz Ziemi Frydlańskiej i Gór Izerskich podziwiać można z wieży widokowej na Smrku oraz z wieży skalnych punktów widokowych – do najbardziej znanych należy Holubník oraz Ořešník. Atrakcyjną miejscowością turystyczną jest także uzdrowisko Lázně Libverda ze źródłami wód mineralnych i znaną restauracją turystyczną Obří sud. Ważnym miejscem pielgrzymkowym jest kompleks barokowy wraz z kościołem pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Hejnicach.

W pobliżu Frydlantu położona jest Raspenava miasto partnerskie Gryfowa Śląskiego. **Raspenava** znajduje się na wysokości 320-800 m n.p.m. nad rzeką Smedą. Miasto liczy ok. 3000 mieszkańców. Administracyjnie należy do Kraju Libereckiego i gminy Frydlant. Położone jest w odległości ok. 11 km od granicy z Polską, a o 35 km od Gryfowa Śląskiego.

ZABYTKI ARCHITEKTURY

1. ZAMEK I PAŁAC FRÝDLANT

Zamek i pałac Frydlant stanowi nie tylko najważniejszą dominantę miasta, ale także jeden z najciekawszych kompleksów zabytkowych w Czechach i jest przykładem połączenia średnio-wiecznego zamku z renesansowym pałacem.

Historia zamku sięga XIII wieku i pozostaje pod znacznym wpływem Albrechta von Wallensteina, znanej oso-

Frydlantsko (dt.: Friedland)

Frydlantsko liegt in Nordböhmen. Im Süden grenzt es an das Isergebirge, mit dem es historisch verknüpft ist. Verwaltungszentrum des gesamten Frydlański výběžek (dt.: Friedländer Zwickel) ist die Stadt Frydlant.

Die Gegend von Frydlant ist ideal für Wanderungen, Radtouren und Klettersport geeignet.

Die malerische Landschaft des Friedländer Zwickels und des Isergebirges kann man vom Aussichtsturm auf dem Berg Smrk (dt.: Tafelfichte) und von vielen anderen Aussichtspunkten aus bewundern. Zu den bekanntesten zählen Holubník (dt.: Taubenhaus) und Ořešník (dt.: Nussstein). Eine attraktive Ortschaft ist auch der Kurort Lázně Libverda (dt.: Bad Liebwerde) mit Mineralquellen und dem bekannten Touristenrestaurant Obří sud (dt.: Riesenfass). Ein wichtiger Wallfahrtsort ist die barocke Anlage mit der Kirche der Heimsuchung der Hl. Jungfrau Maria in Hejnice (dt.: Heinitz).

In der Nähe Friedlands liegt **Raspenava** (dt.: Raspenau), die Partnerstadt von Gryfów Śląski. Raspenava liegt 320-800 m ü.d.M., am Fluss Smeda (dt.: Wittig). Die Stadt zählt etwa 3000 Einwohner und unterliegt verwaltungsmäßig dem Land Liberec und der Gemeinde Frydlant. Sie ist etwa 11 km von der polnischen Grenze und 35 km von Gryfów Śląski entfernt.

ARCHITEKTURDENKMÄLER

1. BURG UND SCHLOSS FRÝDLANT

Die Burg und das Schloss Frydlant sind nicht nur die wichtigste Dominante der Stadt, sondern auch eine der interessantesten historischen Anlagen in Böhmen und ein Beispiel der Verknüpfung einer mittelalterlichen Burg mit einem Renaissance-Schloss.

Die Geschichte der Burg geht auf

Frýdlantsko

Frýdlantsko leží v Severních Čechách. Z jihu ho lemují Jizerské hory, s nimiž je historicky spjato. Správním centrem celého Frýdlantského výběžku je město Frýdlant.

Okolí Frýdlantu je ideálním místem pro pěstování pěší turistiky či cykloturistiky a horolezectví.

Malebnou krajinu Frýdlantska a Jizerských hor můžete obdivovat z rozhledny na Smrku a z řady skalních vyhlídkových bodů – k neznámějším patří Holubník a Ořešník. Turisticky atraktivním místem jsou rovněž Lázně Libverda s prameny minerálních vod a známou turistickou restaurací Obří sud. Důležitým poutním místem je barokní komplex s kostelem Navštívení Panny Marie v Hejnicích.

Nedaleko Frýdlantu se nachází **Raspenava**, partnerské město Gryfów Śląského. Raspenava leží v nadmořské výšce 320-800 m na řece Smědá. Město má přibližně 3000 obyvatel. Administrativně patří do Libereckého kraje a správního obvodu Frýdlant. Je vzdáleno asi 11 km od hranic s Polskem a 35 km od města Gryfów Śląski.

ARCHITEKTONICKÉ PAMÁTKY

1. HRAD A ZÁMEK FRÝDLANT

Státní hrad a zámek Frýdlant patří nejen k nejvýznačnější dominantě města ale i k nejvýznačnějším památkovým celkům v Čechách a představuje spojení středověkého hradu a renesančního zámku.

Historie hradu spadá do 13. století a významně ho poznamenal Albrecht z Valdštejna, výrazná osobnost třicetileté války. Původní podoba gotického hradu se zachovala jen z části. Zbyly z ní jen části mohutných staveb a velká válcová věž.

Renezanční podobu získal areál po

Frýdlant Castle

The Frýdlant Region lies in the northern Czech Republic. To the south it is surrounded by the Jizera Mountains, with which it is historically connected. The function of administrative centre for the whole of the Frýdlant promontory is fulfilled by the town of Frýdlant.

The area surrounding Frýdlant is ideal for tourists wanting to walk, cycle or climb.

The picturesque landscape of the Frýdlant Region and the Jizera Mountains can be marvelled at from the look-out tower on Smrk as well as from many cliff-top viewing points – the best known of which are Holubník and Ořešník. Another attractive tourist site is the spa of Lázně Libverda with mineral water springs and the well-known tourist restaurant of Obří sud. An important pilgrimage site is the Baroque complex that includes the Church of the Visitation of the Blessed Virgin Mary in Hejnice.

Located near to Frýdlant is **Raspenava**, a twin town of Gryfów Śląski. Raspenava is located at a height of 320-800 m a.s.l. on the River Smeda. The town has around 3000 inhabitants and administratively it belongs to the Liberec Region and the Municipality of Frýdlant. It is located at a distance of about 11 km from the Polish border, and 35 km from Gryfów Śląski.

HISTORICAL BUILDINGS

1. FRÝDLANT CASTLE AND PALACE

The Frýdlant castle and palace complex not only dominates the town but also constitutes one of the most interesting architectural sites in the Czech Republic, offering an example of a Medieval castle combined with a Renaissance palace.

The history of the castle dates back

bistości związanej z wojną trzydziestoletnią. Pierwotny gotycki wygląd zamku zachował się tylko częściowo (zachowały się elementy potężnych murów oraz wieża o podstawie koła).

Renesansowy wygląd kompleks zyskiwał stopniowo na przełomie XVI i XVII wieku. Ród Clam-Gallasów po raz pierwszy udostępnił pomieszczenia pałacowe do zwiedzania w roku 1801.

Obecnie w pałacu obejrzeć można kolekcję porcelany i szkła, mebli oraz urządzeń pałacowych. Bogata kolekcja broni od okresu wojen husyckich po wiek XIX jest również interesująca jak pałacowa galeria obrazów z dziełami barokowych mistrzów lub jedyna w swoim rodzaju kolekcja fajek.

Godziny otwarcia:

Kwiecień: 9:00-15:30

Maj: 9:00-16:00

Czerwiec: 9:00-16:00

Lipiec: 9:00-16:30

Sierpień: 9:00-16:30

Wrzesień: 9:00-16:00

Październik: 9:00-15:30

Otwarte codziennie oprócz poniedziałków.

2. SMRK

Góra Smrk o wysokości 1124 m n.p.m. jest najwyższym szczytem w czeskiej części Gór Izerskich. Z południowego stoku góry wypływa rzeka Izera.

W roku 1892 na Smrku zbudowana została drewniana wieża widokowa o wysokości 20 m. Pod szczytem, od północy, znajduje się tablica pamiątkowa ku czci niemieckiego poety Theodora Körnera, który przybył tu 16 sierpnia 1809.

Obecna wieża widokowa została uroczystie otwarta 20 września 2003, co stanowiło ukoronowanie kilkuletnich starań obywateli Nového Města o po-

das 13. Jahrhundert zurück und ist stark mit Albrecht von Wallenstein, also mit dem Dreißigjährigen Krieg verbunden. Das gotische Aussehen der Burg ist nur teilweise erhalten (Teile alter Mauern und der runde Turm).

Im Stil der Renaissance wurde die Anlage allmählich um die Wende des 16.

und 17. Jahrhunderts ausgebaut. Zum ersten Mal konnte das Schlossinnere im Jahre 1801 besichtigt werden, was der Familie Clam-Gallas zu verdanken ist.

Zu besichtigen sind im Schloss die Porzellan- und Glassammlung, die Möbel und die Ausstattung sowie eine reiche Waffenkollektion, die seit den Hussitenkriegen bis ins 19. Jahrhundert zusammengetragen wurde. Sie ist mindestens genauso interessant wie die Bildergalerie des Schlosses, die u.a. Werke barocker Meister enthält. Ebenso interessant ist die Pfeifensammlung.

Öffnungszeiten:

April 9:00-15:30

Mai: 9:00-16:00

Juni: 9:00-16:00

Juli: 9:00-16:30

August: 9:00-16:30

September: 9:00-16:00

Oktober: 9:00-15:30

Geöffnet täglich außer Montag.

2. SMRK (dt.: TAFELFICHTE)

Der Berg Smrk, der 1124 m ü.d.M. liegt, ist der höchste Gipfel des böhmischen Teils des Isergebirges. Seinem Südhang entspringt der Fluss Izera (dt.: Iser).

1892 wurde auf dem Berg Smrk ein 20 m hoher hölzerner Aussichtsturm gebaut. An der nördlichen Seite des Gipfels steht eine Gedenktafel für den deutschen Dichter Theodor Körner, der den Berggipfel am 16. August 1809 erklimmte.

Der heutige Aussichtsturm wurde am 20. September 2003 eröffnet, nach langjährigen Bemühungen der Bürger der Stadt Nové Město, die sich dafür einsetzten, dass ein neuer Aussichtsturm auf dem Smrk gebaut wird.

Zum Smrk führen mehrere Wanderwege – vom Süden die steile Blaue

stupně na přelomu 16. a 17. století. Rod Clam-Gallasů poprvé zpřístupnil zámecké prostory veřejnosti v roce 1801.

Dnes jsou v zámku k vidění sbírky porcelánu a skla, nábytku a zámeckého zařízení. Bohatá sbírka zbraní od dob husitských válek až po 19. století je stejně zajímavá jako zámecká obrazárna s díly barokních mistrů nebo ojedinělý soubor dýmek.

Otevírací doba:

Duben: 9:00-15:30

Květen: 9:00-16:00

Červen: 9:00-16:00

Červenec: 9:00-16:30

Srpen: 9:00-16:30

Září: 9:00-16:00

Říjen: 9:00-15:30

Otevřeno denně mimo pondělí

to the 13th century and was heavily influenced by Albrecht von Wallenstein, a well-known figure from the time of the Thirty Years' War. The castle's original Gothic appearance has only partially been preserved (it has retained elements of the formidable walls as well as the circular form of the tower).

The complex gradually acquired a Renaissance appearance at the turn of the 17th century, and the palace rooms were first made accessible to visitors by the Clam-Gallas family in 1801.

At present in the palace you can view a collection of porcelain and glass as well as furniture and fittings. There is also a rich collection of weaponry ranging from the Hussite Wars to the 19th century, a picture gallery contain-

2. SMRK

Hora Smrk je se svojí výškou 1124 m. n. m nejvyšší horou české části Jizerských hor. Na jižních svazích hory pramení řeka Jizera.

V roce 1892 byla na Smrku postavena dřevěná 20 metrů vysoká vyhlídková věž.

Severně od vrcholu je do vztyčeného kamene zasazena pamětní tabule na počest německého básníka Theodora Körnera, který sem zavítal 16. srpna 1809.

Současná rozhledna byla slavnostně otevřena 20. září 2003, čímž bylo završeno několikaleté úsilí novoměstských občanů o opětovné vybudování rozhledny na Smrku.

Na Smrk vede několik cest. Z jihu strmý Nebeský žebřík, ze západu Věžní stezka, ze severu stezka podél hranice a z východu z Polska tamní hřebenová cesta. Severní (modrá značka) vede až do Nového Města pod Smrkem, bývalého hornického města založeného 1584.

3. OBŘÍ SUD

Obří sud je výletní restaurace na-

ing the works of Baroque masters and a unique collection of pipes.

Opening hours:

April: 9:00-15:30

May: 9:00-16:00

June: 9:00-16:00

July: 9:00-16:30

August: 9:00-16:30

September: 9:00-16:00

October: 9:00-15:30

Open every day except Mondays.

2. SMRK

Smrk Mountain, at a height of 1124m a.s.l., is the highest peak in the Czech part of the Izerskie Mountains. Flowing down from the southern slope of the mountain is the Ižera River.

In 1892 a wooden 20m-high look-out tower was built on Smrk. Below the summit to the north there is a tablet commemorating the German poet Theodor Körner, who visited on 16 August 1809.

The current look-out tower was officially opened on 20 September 2003, capping the efforts of the residents of Nové Město, who for a number of years

nowne wybudowanie wieży widokowej na Smrku.

Na Smrk prowadzi kilka dróg. Od południa stroma Niebieska Drabina (Nebeský žebřík), z zachodu Ścieżka Wieżowa (Věžní stezka), z północy ścieżka wzdłuż granicy, a ze wschodu z Polski tamtejsza droga górską. Północna (niebieski szlak) prowadzi aż do Nového Města pod Smrkem, byłego miasta górniczego założonego w 1584 r.

3. OBŘÍ SUD

Obří sud (tłum. Wielka Beczka) to restauracja znajdująca się nad uzdrowiskiem Lázně Libverda. Obiekt został zbudowany już w 1931 r. i służył przede wszystkim kuracjom. Dziś można stąd podziwiać widok na masyw Gór Izerskich. Jest to jedyny w swoim rodzaju zabytek w Republice Czeskiej, ponieważ budynek, który był pierwowzorem i inspiracją tego obiektu – Obří sud na Javorníku – spłonął 20 września 1974. Obok restauracji znajduje się parking, prowadzą tu oznakowane szlaki dla turystów pieszych i rowerzystów. Oprócz posiłku można tu kupić odznaki turystyczne oraz pamiątki.

4. BAZYLIKA NAWIEDZENIA NMP

Pod względem architektonicznym ważnym obiektem jest kościół Nawiedzenia NMP w Hejnicach, pierwotnie gotycki, przebudowany w latach 1722-29 przez mistrza murarskiego Johanna Fogenauera według projektu Johanna Bernarda Fischera z Erlach na kościół barokowy. Na zewnętrznej ścianie kościoła znajduje się płasko-rzeźba Madonny i klęczącego rycerza Johanna III. Bibersteina z XIV wieku. Przylegający klasztor franciszkański w stylu wczesnośredniowiecznym został wyremontowany w roku 2000, a od stycznia 2001 r. służy jako Międzynarodowe Centrum Odnowy Duchowej. Dostępny jest także grobowiec rodzinny Gallasów, Clamm-Gallasów oraz franciszkanów pochowanych w Hejnicach. Obiekt jest dostępny przez cały rok do zwiedzania i medytacji.

5. KOŚCIÓŁ WNIEBOWZIĘCIA NMP W RASPENAVIE

Nad miastem wznosi się neobarokowo-secesyjny, jednonawowy kościół Wniebowzięcia NMP, wybudowany na początku XX wieku (1906-1907).

Już od czasów średniowiecza był w Raspenavie kościół. Na początku była to niewielka drewniana budowla. Niedawno została poddana poważnej

Leiter (Nebeský žebřík), vom Westen der Turmpfad (Věžní stezka), vom Norden ein entlang der Grenze verlaufender Pfad und vom Osten, aus Polen, der dortige Gebirgsweg. Der nördliche Ausgang (blau markiert) führt bis Nové Město am Smrk. Die Stadt, in der Kohleabbau betrieben wurde, wurde 1584 gegründet.

3. OBŘÍ SUD (dt.: RIESENFASS)

Obří sud ist ein Restaurant oberhalb des Kurortes Lázně Libverda (dt.: Bad Liebwerda). Es wurde 1931 gebaut und war vor allem für Kurgäste bestimmt. Heute kann man von hier das Massiv des Isergebirges bewundern. Es ist eine architektonische Besonderheit in der Tschechischen Republik, da das ursprüngliche Gaststättengebäude und die Inspiration für das heutige Bauwerk – Obří sud auf dem Berg Javorník – am 20. September 1974 abgebrannt ist. Neben der Gaststätte befindet sich ein Parkplatz. Man kann hierher über Wander- und Radwege gelangen. Außer Speisen kann man in der Gaststätte Touristenabzeichen und Souvenirs erwerben.

4. BASILIKA DER HEIMSUCHUNG DER HL. JUNGRAU MARIA

Die Kirche der Heimsuchung der Hl. Jungfrau Maria in Hejnice ist ein architektonisch interessantes Bauwerk. Ursprünglich gotisch, wurde das Gotteshaus 1722-29 vom Maurermeister Johann Fogenauer nach dem Projekt von Johann Bernhard Fischer aus Erlach in eine barocke Kirche umgebaut. An der Außenwand der Kirche befindet sich ein Flachrelief der Madonna und des knien den Ritters, Johann III. Biberstein aus dem 14. Jahrhundert. Das anliegende mittelalterliche Franziskanerkloster wurde 2000 renoviert und fungiert seit Januar 2001 als Internationales Zentrum für Geistige Erneuerung. Besichtigt werden können das Grabmal der Familien Gallas, Clamm-Gallas und Gräber der in Hejnice bestatteten Franziskaner. Das Objekt ist sowohl für Besichtigung als auch für Meditation das ganze Jahr über zugänglich.

5. KIRCHE MARIÄ-HIMMELFAHRT IN RASPENAVA (dt.: RASPENAU)

Über die Stadt erhebt sich die einschiffige Kirche Maria-Himmelfahrt, die im Stil des Neobarocks und im Jugendstil gehalten ist. Die Kirche wurde Anfang des 20. Jahrhunderts gebaut (1906-1907).

Eine Kirche gab es in Raspenava

cházející se nad Lázněmi Libverda Objekt byl postaven již roku 1931 a sloužil zejména lázeňským hostům. Dnes z něj vidíme masiv Jizerských hor. Jedná se o jedinou památku tohoto typu v celé České republice, neboť stavba která byla předchůdcem a původní inspirací tohoto objektu – Obří sud na Javorníku – shořela 20. září 1974. Vedle objektu je parkoviště a vedou tudy značené trasy vhodné pro turistiku a cykloturistiku. Vedle občerstvení zde můžete zakoupit i turistické známky a suvenýry.

4. BAZILIKA NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE

Architektonicky významný je objekt původně gotického kostela Navštívení Panny Marie v Hejnicích, který byl v roce 1722-29 přestavěn zednickým mistrem Johannem Fogenauerem podle

had been striving to get a new look-out tower built on Smrk.

A number of roads lead to Smrk. To the south is the steep Nebeský žebřík (Heavenly Ladder), to the west is Věžní stezka (Tower Path), to the north there is a path along the border and to the east there is the mountain road from Poland. The northern path (the blue trail) leads right up to Nové Město pod Smrkem (New Town under Smrk), a former mining town established in 1584.

3. OBŘÍ SUD

Obří sud (Great Barrel) is a restaurant located above the spa town of Lázně Libverda. It was built as early as 1931 and catered primarily for those undergoing treatments. Today you can marvel at the view of the massif of the Izerskie Mountains. The histori-

plánů Johanna Bernarda Fischera z Erlachu v barokní chrám. Na vnější straně kostela je reliéf Madony a klečícího rytíře Johanna III. Bibersteina ze 14. století. Přílehlý františkánský klášter v raně barokním slohu byl v roce 2000 zrekonstruován a od ledna 2001 slouží jako „Mezinárodní centrum duchovní obnovy“. Přístupná je též podzemní rodinná hrobka Gallasů, Clamm-Gallasů a františkánů v Hejnicích zemřelých. Celý objekt je přístupný celoročně k prohlídkám či meditacím.

5. KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE V RASPENAVĚ

Dominantou města je jednolední neobarokní až secesní kostel Nanebevzetí Panny Marie, který byl postaven na začátku 20. století (1906-1907).

Na území Raspenavy stával kostel již od středověku. Jednalo se o dřevěnou stavbu omezeného rozsahu, která teprv posléze prodělala masivní přestavbu, o kterou se velmi zasloužil

cal building is now one of a kind in the Czech Republic, as the structure that was its model and inspiration - Obří sud on Javorník – burnt down on 20 September 1974. There is a car park next to the restaurant, while signposted walking and cycle paths also lead up to it. Besides food, you can buy tourist badges and souvenirs.

4. BASILICA OF THE VISITATION OF THE BVM

Another architecturally significant building is the Church of the Visitation of the BVM in Hejnice. It was originally Gothic but was transformed into a Baroque church in 1722-29 by the master bricklayer Johann Fogenauer, according to a design by Johann Bernard Fischer von Erlach. Located on the interior wall of the church is a 14th century bas relief of Our Lady with Johann III von Biberstein as a knight kneeling before her. The adjoining Franciscan monastery is Early-Medieval and was

przebudowie, której bardzo przysłużył się magnat przemysłowy Gustav Richter. Projekt przebudowy powierzono architektom z Liberca: Gustavowi Sachersowi oraz

Antonowi Krapfowi, a w wykończeniu wnętrza kościoła wzięło udział wielu znanych artystów.

W pobliżu kościoła znajduje się pseudogotycka kaplica nagrobna Gustava Richtera, która została zbudowana w latach 1890-1896 zgodnie z planem Franza Neumanna.

POMNIKI W RASPENAVIE

6. POMNIK WENZELA F. JÄGERA

Malarz Wenzel Franz Jäger żył i tworzył w Górach Izerskich w pierwszej połowie XX wieku. Na jego cześć postawiono naprzeciw szkoły podstawowej w Raspenavie pomnik, którego odsłonięcie odbyło się w 1932 r. Po drugiej wojnie światowej, podczas wysiedlenia obywateli niemieckich, płyta pamiątkowa została prawdopodobnie usunięta, a kamień poświęcono na pamiątkę wyzwolenia.

Obecnie w tym miejscu znowu znajdziemy pomnik upamiętniający malarza, uroczyście odsłonięty w roku 2003. O jego ponowne umieszczenia tu zabiegała Galeria Miejska Jablonec. n. Nisou i Raspenava, ze wsparciem czesko-niemieckiego funduszu przyszości.

7. POMNIK JOSEFA II.

Pomnik upamiętniający wizytę Josefa II. został odsłonięty 21.09.1913 w miejscu, w którym zatrzymał się on dnia 16.09.1779. W umieszczeniu obelisku miał udział G. Richter. Po powstaniu Czechosłowacji płaskorzeźba musiała zostać zdjęta i długo przy ulicy Hejnickéj stał tylko kamień. Obecny pomnik z płaskorzeźbą autorstwa Josefa Honzika z Liberca został

bereits im Mittelalter. Anfangs war es ein kleiner Holzbau. Kürzlich wurde die Kirche erheblichen baulichen Änderungen unterzogen, was dem Großindustriellen, Gustav Richter zu verdanken ist. Autoren

des Umbauprojekts sind Architekten aus Liberec: Gustav Sachers und Anton Krapf, an der Ausschmückung des Kircheninneren waren viele bekannte Künstler beteiligt.

In der Nähe der Kirche steht die pseudogotische Grabkapelle von Gustav Richter, die 1890-1896 nach dem Projekt von Franz Neumann errichtet wurde.

DENKMÄLER IN RASPENAVA

6. DENKMAL VON WENZEL F. JÄGER

Der Maler Wenzel Franz Jäger lebte und arbeitete im Isergebirge in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Sein zum ersten Mal 1932 enthülltes Denkmal steht gegenüber der Grundschule in Raspenava. Nach dem Zweiten Weltkrieg ist die Gedenkplatte, wahrscheinlich während der Aussiedlung der deutschen Bevölkerung entfernt und der Gedenkstein gedenkt jetzt der Befreiung der Stadt.

Gegenwärtig steht an dieser Stelle wieder ein Denkmal, das dem Maler zu Ehren aufgestellt wurde. Es wurde

2003 feierlich enthüllt. Für seine erneute Aufstellung setzte sich die Stadtgalerie Jablonec. n. Nisou und Raspenava ein, wobei sie vom tschechisch-deutschen Zukunftsfond unterstützt wurden.

7. DENKMAL JOSEFS D. II.

Das Denkmal zur Erinnerung an den Besuch Josefs II. wurde am 21.09.1913 an der Stelle enthüllt, wo er sich am 16.09.1779 aufhielt. Für die Aufstellung des Obeliskens sorgte u.a. der Maler G. Richter. Nach der Gründung der Tschechoslowakei musste das Relief entfernt werden, so dass an der Strasse Hejnická lange nur der bloße Stein stand.

velkopřumyslník Gustav Richter. Projekt přestavby byl svěřen libereckým architektům Gustavu Sachersovi a Antonu Krapfovi a na jeho výzdobě se podílela celá řada významných umělců.

V blízkosti kostela se také nachází pseudogotická hrobová kaple Gustava Richtera, která byla postavena v letech 1890-1896 podle plánů Franze Neumanna.

POMNÍKY V RASPENAVĚ

6. POMNÍK WENZELA F. JÄGERA

Malíř Wenzel Franz Jäger žil a působil v Jizerských horách v první polovině 20. století. Na jeho počest byl naproti Základní škole v Rapenavě v roce 1932 odhalen pomník. Při odsunu německého obyvatelstva po druhé světové válce byla pamětní deska pravděpodobně odstraněna a kámen byl věnován památce osvoboditelů.

Dnes zde opět najdeme pomník, slavnostně odhalený v roce 2003, připomínající tohoto malíře. O znovuoživení se zasloužila Městská galerie Jablonec n. Nisou a Raspenava za podpory českoněmeckého fondu budoucnosti.

7. POMNÍK JOSEFA II.

Pomník připomínající návštěvu Josefa II. 16.9.1779 byl u místajeho zastávky odhalen 21.9.1913. O vztyčení obelisku se zasloužil G. Richter. Po vzniku ČSR musel být reliéf sejmut a dlouho stál při hejnické ul. jen kámen. Pomník s reliéfem od Josefa Honzika z Liberce byl 3.7.2004 obnoven péčí občanského sdružení Frýdlantsko, města Raspenava, městské galerie MY Jablonec n. N. a libereckého muzea za podpory firmy Knorr-Bremse, Hejnice.

renovated in 2000. Since 2001 it has served as an International Centre for Spiritual Rehabilitation. Also open to visitors are the tombs of the Gallas family, the Clamm-Gallases and the Franciscans buried in Hejnice. The site is open all year round for visits and meditation.

5. CHURCH OF THE ASSUMPTION OF THE BVM IN RASPENAVA

Rising above the town is the Neo-Baroque/Art-Nouveau single-nave Church of the Assumption of the BVM, built at the start of the 20th century (1906-1907).

Since as early as the Middle Ages there has been a church in Raspenava. Originally it was a small wooden building but it has recently undergone renovation, thanks in large part to the industrial magnate Gustav Richter. The design for the reconstruction was entrusted to architects from Liberec: Gustav Sachers and Anton Krapf, while the finishing of the church interior was the work of many well-known artists.

Next to the church is the Neo-Gothic grave chapel of Gustav Richter, which was built in the years 1890-1896 based on a design by Franz Neumann.

MONUMENTS IN RASPENAVA

6. MONUMENT TO WENZEL F. JÄGER

The painter Wenzel Franz Jäger lived and worked in the Izerskie Mountains in the first half of the 20th century. A monument was erected in his honour opposite the primary school in Raspenava, and it was unveiled in 1932. After the Second World War the commemorative stone was probably removed during the expulsion of German citizens. The stone was instead dedicated to celebrating liberation.

Currently the site again has a monument commemorating the painter, which was officially unveiled in 2003. The return of the statue was the result of lobbying by the Municipal Gallery of Jablonec nad Nisou and Raspenava and the support of the Czech-German Fund for the Future.

7. MONUMENT TO JOSEPH II

This monument commemorating the visit of Joseph II was unveiled on 21 September 1913, on the site where he stayed on 16 September 1779. G. Richter took part in the placement of the obelisk. After the establishment of Czechoslovakia the bass relief had to be taken down and, for a long time,

umieszczony tu 3.07.2004 w wyniku starań stowarzyszenia obywatelskiego Frýdlantsko, miasta Ráspenava, galerii miejskiej MY Jablonec n. N. oraz muzeum libereckiego ze wsparciem firmy Knorr-Bremse, Hejnice.

8. MUROWANY GOŁĘBNIK W RASPE- NAVIE

Murowany gołębnik znajduje się w ogrodzie gospodarstwa przy ulicy Hejnickiej 297, naprzeciw stacji kolejowej w Luhu. Gołębnik został wybudowany w latach 1875-1885 jako

romantyczne uzupełnienie rozległego parku, należącego do willi G. Richtera. Dziś uważa się go za jedyny w swoim rodzaju zabytek i jest chroniony przez konserwatora zabytków.

KRZYŻE POKUTNE W RASPENAVIE

9. GRANITOWY KRZYŻ POKUTNY

Krzyż pokutny w ogrodzie domu przy ul. Fučíkovej 458 upamiętnia „wojnę ziemniaczaną” z roku 1778. Legenda głosi, że zostali tu pochowani dwaj dostojnicy, którzy nie przeżyli walki. W 1964 krzyż ten został uznany za zabytek kultury.

10. „BEZGŁOWY” KRZYŻ POKUTNY Z PIASKOWCA

Z drugim krzyżem pokutnym znajdującym się w pobliżu prawobrzeżnej ścieżki w Luhu (pomiędzy domami przy ul. Luhovej 17 i 23) wiąże się legenda o kolarzu Johanie Hánie. Dręczony straszliwym bólem głowy zastrzelił przez pomyłkę swojego synka Viktora, którego pomylił z gęgającą gęsią. Inna wersja legendy mówi o zastrzeleniu własnej córki przez jakiegoś „naczelnika” z pobliskiego dworu. Krzyż pokutny został tu przeniesiony z pierwotnego miejsca nieszczęścia.

Das heutige Denkmal mit dem Relief von Josef Honzík aus Liberec wurde hier am 3.07.2004 aufgestellt, wofür die Bürgergemeinschaft Frýdlantsko in Ráspenava, die Stadtgalerie MY Jablonec n. N. und das Museum Liberec sorgten, wobei sie von der Firma Knorr-Bremse in Hejnice finanziell unterstützt wurden.

8. GEMAUERTER TAUBENSCHLAG IN RASPENAVA

Der gemauerte Taubenschlag steht im Garten des Hauses in der Straße Hejnicka 297, gegenüber der Bahnstation in Luh. Der Taubenschlag entstand 1875-1885 als eine romantische Ergänzung des großen Parks an der Villa von G. Richter. Heute gilt der Taubenschlag als ein unikales historisches Objekt und steht unter Denkmalschutz.

BUßKREUZE IN RASPENAVA

9. GRANIT-BUßKREUZ

Das Bußkreuz im Garten in der Straße Fučíkova 458 erinnert an den „Kartoffelkrieg“ von 1778. Der Sage nach sollen hier zwei Staatsmänner bestattet worden sein, die den Kampf nicht überlebt haben. Seit 1964 gilt das Bußkreuz als Kulturdenkmal.

10. „KOPFLOSES“ BUßKREUZ AUS SANDSTEIN

Mit dem zweiten Bußkreuz, das am Pfad am rechten Flussufer in Luh steht (zwischen den Häusern in der Luho-va 17 und 23) ist die Sage über den Radrennfahrer Johan Hán verbunden. Der von fürchterlichen Kopfschmerzen geplagte Mann erschoss durch Zufall seinen kleinen Sohn Viktor, den er mit einer gackernden Gans verwechselte. Eine andere Version der Sage erzählt von der Erschießung der eigenen Tochter von einem Verwalter eines in der Nähe liegenden Hofes. Das Bußkreuz stand früher am Ort des Unglücks und kam erst später an seinen heutigen Standort.

8. ZDĚNÝ HOLUBNÍK V RASPE- NAVĚ

Zděný holubník najdeme v zahradě u usedlosti v Hejnické ulici 297, naproti železniční stanici v Luhu. Holubník byl vybudován mezi lety 1875-1885 jako romantický doplněk rozsáhlého parku, náležejícího k vile G. Richtera. Dnes je považován za ojedinělou památku a je chráněn státem.

SMÍRČÍ KŘÍŽE V RASPENAVĚ

9. ŽULOVÝ SMÍRČÍ KŘÍŽ

Smírčí kříž v zahradě domu ve Fučíkově ul. 458 připomíná „bramborovu válku“ z roku 1778. Traduje se, že jsou tady pochováni dva důstojníci, kteří nepřežili vzájemný souboj. Tento kříž byl v roce 1964 vyhlášen kulturní památkou.

10. „BEZHĽAVÝ“ PÍSKOVCOVÝ SMÍRČÍ KŘÍŽ

Druhý smírčí kříž se nachází při pravobřežní stezce v Luhu (mezi domy v Luhové ulici 17 a 23) se váže legenda o koláři Johanu Hánovi. Stížený velkou bolestí hlavy zde omylem zastřelil synka Viktora, kterého si spletl s kejhající husou. Jiná verze hovoří o zastřelení vlastní dcerky jakýmsi „náčelníkem“ z blízkého poplužního statku. Smírčí kříž byl zřejmě z původního místa neštěstí přemístěn

only a stone stood on Hejnická Street. The current monument, with a bass relief by Joseph Honzík from Liberec, was placed here on 3 July 2004 as a result of the efforts of the Frýdlant Region Civic Association, the town of Ráspenava, the “MY” Municipal Gallery in Jablonec nad Nisou and the Liberec Museum with financial support from the company Knorr-Bremse in Hejnice.

8. BRICK DOVECOTE IN RASPE- NAVA

The brick dovecote is located in the garden of the household at 297 Hejnická Street, opposite the train station in Luh. The dovecote was built in the years 1875-1885 as a romantic addition to the extensive park belonging to the villa of G. Richter. Today it is considered a unique historical building and is protected by the conservation office.

PENITENTIAL CROSSES IN RASPENAVA

9. GRANITE PENITENTIAL CROSS

The penitential cross in the garden of the house at 458 Fučíkova Street commemorates the “Potato War” of 1778. Legend states that two nobleman who did not survive the battle are buried here. In 1964 the cross was recognised as a cultural monument.

10. “HEADLESS” SANDSTONE PEN- ITENTIAL CROSS

A legend links the second penitential cross, located close to the right-bank path in Luh (between the houses at 17 and 23 Luhova St.), with the cyclist Johan Hán. Suffering from a terrible headache he accidentally shot his son Viktor, mistaking him for a gagging goose. Another version of the legend talks about a certain “governor” from a nearby manor house shooting his own daughter. The penitential cross was moved here from the original site of the misfortune.

Ciekawostki z gryfowskich kronik

W końcu X wieku ziemie śląskie należały do Polski i były pod rządami Mieszka I.

Mieszko wprowadził religię chrześcijańską. W XII wieku niemieccy koloniści osiedli się na Śląsku, a zwłaszcza w okolicach gór.

W XIII wieku obecność Niemców wzrosła do tego stopnia, że zaczęli oni dążyć do odłączenia się od Polski.

Najstarsi kronikarze nie są jednak w stanie dokładnie określić daty założenia Gryfowa. Zapisy dotyczące pierwszego drewnianego ratusza wskazują datę 1025 r., ale i co do tej daty są sprzeczności.

W Gryfowie znajdował się zamek (w miejscu obecnego kina). Przepuszczalnie budowę zamku Gryf i tzw. małego zamku zlecił książę Bolesław Stary lub Wysoki, który rządził między 1163 a 1201 r. Dolnym Śląskiem. W tamtych latach chronił miasto przed napadami Czechów.

W 1242 r. Gryfów otrzymał prawa miejskie od Bolesława Łysego. Ściągał on osadników do Gryfowa, aby bronili miasta i stanowili straż miejską. Z tego skrzętnie korzystali Niemcy.

Według kronik herb miasta wywodzi się od miejsca, gdzie zamierzano postawić zamek. W trakcie kopania fundamentów natrafiono na gniazdo młodych gryfów. Najprawdopodobniej legenda o gryfach powstała później niż herb miasta.

W kronikach Schaffgotschów herb Gryfowa ukazany jest jako:

- Rycerz z gryfem,
- Gryf trzymający głaz,
- Tarcza

podzielona na cztery części – 1. Gryf na szczycie góry, 2. Gryf na helmie, 3. Gryf na świerku, a pod nim leży baron. Herb ten stanowił herb rodziny Schaffgotschów.

Dnia 14 sierpnia 1252 r. biskup wrocławski Tomasz Pierwszy poświęcił

Interessantes aus den Greiffenberger Chroniken

Gegen Ende des 10. Jahrhunderts gehörte Schlesien zu Polen und wurde von Mieszko I. regiert.

Mieszko christianisierte die Gegend. Im 12. Jahrhundert haben sich in Schlesien deutsche Kolonisten angesiedelt, insbesondere in der Gebirgsgegend.

Im 13. Jahrhundert waren es bereits so viele Deutsche, dass sie bestrebt waren, sich von Polen zu trennen.

Die ältesten Chronisten sind jedoch nicht imstande, das genaue Entstehungsdatum von Gryfów

zu bestimmen. Aufzeichnungen über das erste, hölzerne Rathaus weisen auf das Jahr 1025 hin, aber auch hier sind die Meinungen geteilt.

In Gryfów befand sich eine Burg (an der Stelle des heutigen Kinos). Vermutlich hat der Fürst Bolesław Stary oder Wysoki, der Niederschlesien von 1163 bis 1201 regierte, die Burg bauen lassen. Die Burg schützte damals die Stadt vor böhmischen Angriffen.

1242 erhielt die Stadtrechte von Bolesław Łysy, der Ansiedler nach Gryfów holte, damit sie die Stadt verteidigen und als Stadtwächter arbeiten. Diese Gelegenheit nutzten die Deutschen gern.

Den Chroniken nach stammt das Stadtwappen von dem Ort, wo die Burg gebaut werden sollte. Während die Baugrube ausgehoben wurde, hat man ein Greifvogelnest gefunden. Vermutlich entstand die Sage über die Greifvögel später als das Stadtwappen.

In den Chroniken der Familie Schaffgotsch wird das Wappen von Gryfów dargestellt als:

- ein Reiter mit einem Greif,
- ein Greif, der einen Steinbrocken hält,
- ein viergeteiltes Schild – 1. Greif auf einem Berggipfel,

2. Greif auf einem Helm, 3. Greif auf der Fichte, darunter liegt ein Baron. Das Wappen war das Wappen der Familie Schaffgotsch.

Am 14. August 1252 hat der Breslauer Bischof Thomas der Erste die erste Holzkirche

Zajímavosti z gryfóvských kronik

Na konci 10. století patřily slezské země k Polsku a byly pod vládou Měška I.,

kteřý zde provedl christianizaci. Ve 12. století Slezsko kolonizovali Němci, zejména okolí hor.

Ve 13. století počet Němců narostl do takové míry, že začali usilovat o odtržení od Polska.

Nejstarší kronikáři však nejsou schopni určit přesné datum založení Gryfówa. Záznamy o první dřevěné radnici uvádějí datum 1025, toto datum je však sporné.

V Gryfówě stál hrad (na místě dnešního kina). Hrad Gryf a tzv. malý hrad nechal zřejmě postavit kníže Boleslav Starý či Vysoký, který v Dolním Slezsku panoval v letech 1163 až 1201. V oněch dobách chránil město před útoky Čechů.

V roce 1242 získal Gryfów městská práva od Boleslava Lysého. Ten stahoval osadníky do Gryfówa, aby město bránili a strážili, čehož Němci příčinlivě využili.

Podle kronik je městský znak odvozen od místa, kde měl být postaven hrad. Při kopání základů bylo nalezeno hnízdo s mláďaty Gryfů. Pověst o Gryfech s největší pravděpodobností vznikla později než městský znak.

V kronikách rodu Schaffgotschů je znak Gryfówa znázorněn jako:

- rytíř s Gryfem,
- Gryf držící balvan,
- štít rozdělený na čtyři části – 1. Gryf na vrcholku hory 2. Gryf na přilbici, 3. Gryf na smrku, a pod ním ležící baron.

Tento znak byl erbem rodu Schaffgotschů.

14. srpna 1252 vysvětil vatislavský biskup Tomasz Pierwszy první dřevěný kostel postavený v Gryfówě. Není přesně známo, kde se nacházel.

Obranné zdi kolem města byly zbudová-

Curiosities from the Gryfów chronicles

At the end of the 10th century the Silesian lands belonged to Poland and were under the rule of Mieszko I.

Mieszko introduced Christianity. In the 12th century German settlers moved to Silesia, and particularly to the mountainous regions.

By the 13th century the German presence had become so great that they began to strive for separation from Poland.

The oldest chronicles are unable to give a precise date for the founding of Gryfów. The notes relating to the first wooden town hall give the date of 1025, but this

date is still disputed.

Gryfów used to have a castle (on the site of the current cinema). It is assumed that the construction of Gryf Castle and the so-called small castle was at the behest of Duke Bolesław the Elder or Tall, who ruled Lower Silesia between 1163 and 1201. In those years it protected the town from Czech invasions.

In 1242 Gryfów was granted a town charter by Bolesław the Bald. He gathered settlers into Gryfów so that they would defend the town and form a town guard. The Germans made good use of this.

According to the chronicles the town crest derives from the site where a castle was intended to be built. During the excavation of the foundations they came across a nest of young griffins. It is more probable, however, that the legend about the griffins arose later than the town crest.

In the Schaffgotsch Chronicles the Gryfów crest is shown as a:

- knight with a griffin,
- a griffin holding a rock,
- a shield divided into four parts – 1. a griffin on a mountain summit,

2. a griffin on a helmet, 3. a griffin on a spruce, with a baron lying beneath it. This crest became the family coat of arms of the Schaffgotsch family.

On 14 August 1252 Thomas the First, the Bishop of Wrocław, dedicated the first wooden church built in Gryfów. Its precise location remains unknown.

pierwszy drewniany kościół postawiony w Gryfowie. Lokalizacja jego nie jest dokładnie znana.

Mury obronne wokół miasta wzniesione zostały za czasów Bolka I zwanego Srogim w XIII wieku.

W 1354 r. Bolko II nadał miastu przywileje handlu – wolny jarmark, odpust w dzień święta patronki kościoła, ulgi dla rozwijającego się piwowarstwa, a także dla biedoty, która mogła wypasać swoje bydło nad rzeką Olzą (ryby biedota mogła łowić w Kwisie w środy, piątki i soboty).

6 czerwca 1415 r. w Gryfowie było widoczne całkowite zaćmienie słońca, a gwałtowne widoczne były jak w nocy.

W 1542 r. podwyższona została w kościele dzwonnica. W tym samym roku przez miasto przeszła fala koników polnych, w których brodziło się po kostki.

19.04.1580 r. rano mieszkańcy ujrzeli 3 słońca – a przez 5 następnych dni padał ulewny deszcz.

17.09.1590 odnotowano trzęsienie ziemi trwające 8-9 sekund. W tym samym roku w wyniku upałów wyschła woda w rzece i umierali ludzie.

5 lutego 1617 r. odbył się pierwszy wielki jarmark, a jeden z mieszkańców Gryfowa podarował kościołowi pozłacany kielich.

21 kwietnia 1620 r. zostały wykopane fundamenty pod wieżę ratusza.

W 1622 r. około Bożego Narodzenia zostały podwyższone ceny i tak 1 garniec zboża kosztował 30 talarów, 1 funt masła – jeden talar – jeden para butów – 3-5 talarów, 1 szpula nici – 2 talary.

W dniu 29 kwietnia

1627 r. w nocy spadło pół metra śniegu. Następnie nastąpiły takie mrozy, jakich nie było w ciągu całej zimy.

W 1633 r. wybuchła epidemia i zmarło 112 osób.

W 1635 r. podczas pożaru kościoła spaliła się część wnętrza. Ocalała wieża i dzwony.

W trosce o dobro miasta magistrat zakupił na wiosnę 1671 r. we Wrocławiu sikawkę dla pożarnictwa.

26.01.1673 r. skutecznie ugasiła ona pożar, który wybuchł w browarze, oraz drewnianą dzwonnice w kościele na Wieży, która zapaliła się od uderzenia pioruna w dniu 8.08 tegoż roku.

Według kroniki miasta Gryfowa na Śląsku spisanej przez J.G. Luge w nakładzie własnym w 1861, w tłumaczeniu P.P. Jarosz Gryfów Śl.

von Gryfów eingeweiht. Wo sie stand, ist nicht genau bekannt.

Die Wehrmauer entstand zur Herrschzeit von Bolko I. dem Strengen im 13. Jahrhundert.

1354 Bolko II. verlieh der Stadt Handelsprivilegien – freien Jahrmarkt, Ablassfest am Feiertag der Schirmherrin der Kirche, Erleichterungen für die sich entwickelnde Brauindustrie und für die Ärmsten, die ihre Tiere an der Olše (dt.: Olsa) weiden durften. Fischen durften die Armen in der Kwisa mittwochs, freitags und samstags.

Am 6. Juni 1415 konnte man in Gryfów einer vollkommenen Sonnenfinsternis beiwohnen, die Sterne konnte man tagsüber genauso stark wie in der Nacht leuchten sehen.

1542 wurde der Glockenturm der Kirche aufgestockt. Im gleichen Jahr erlebte die Stadt eine Heuschreckenplage, man watete bis zu den Knöcheln darin.

Am 19.04. 1580 sahen die Stadtbewohner 3 Sonnen und an 5 nachfolgenden Tagen regnete es ist Strömen.

Am 17.09.1590 erlebte die Stadt ein 8-9 Sekunden dauerndes Erdbeben. Im gleichen Jahr war es so heiß, dass infolge der Dürre das Wasser im Fluss austrocknete. Viele Menschen verstarben.

Am 5. Februar 1617 fand der erste große Jahrmarkt statt und einer der Einwohner von Gryfów schenkte der Kirche einen vergoldeten Kelch.

Am 21. April 1620 wurde die Baugrube für die Kirche ausgehoben.

1622 kam es um die Weihnachtszeit zu erheblichen Preiserhöhungen, so kostete eine Metze Getreide 30 Taler, 1 Pfund Butter einen Taler, ein Paar Schuhe – 3-5 Taler, eine Rolle Garn – 2 Taler.

Am 29. April

1627 fiel nachts ein halber Meter Schnee. Dem folgten Frosttage, die die kältesten dieses Winters waren.

1633 verstarben infolge einer Epidemie 112 Personen.

1635 ist während eines Brands ein Teil des Kircheninneren ausgebrannt. Unversehrt blieben der Turm und die Glocken.

In der Sorge um das Wohl der Stadt hat das Magistrat im Frühling 1671 eine Feuerspritze in Breslau gekauft.

Am 26.01.1673 hat die Feuerwehr einen Brand in der Brauerei löschen können und den hölzernen Glockenturm, der am 8. August desselben Jahres vom Blitz getroffen wurde, gerettet.

Nach der Chronik der Stadt Gryfów in Schlesien, verfasst von J. G. Luge, 1861 selbst verlegt, übersetzt von Frau und Herr Jaros, Gryfów Śląski.

Griffenburg i. Schl. (Gryfów) – Blick von der Luisenallee

ny za vlády Bolka I. řečeného Surový ve 13. století.

V roce 1354 udělil Bolko II. městu obchodní privilegia – svobodný jarmark, odpust v den svátku patronky kostela, výsady pro rozvíjející se pivovarnictví a také pro chudé, kteří směli pást svůj dobytek u řeky Olzy (chudí směli lovit ryby v řece Kwise každou středu, pátek a sobotu).

6. června 1415 bylo v Gryfówě možné spatřit úplné zatmění Slunce a hvězdy byly stejně viditelné jako v noci.

V roce 1542 byla z výšena kostelní zvonice. Ve stejném roce se městem přehnala hejna kobylek, v nichž se lidé brodili až po kotníky.

19.04.1580 ráno spatřili obyvatelé 3 Slunce – a po následujících 5 dnů silně přšelo.

17.09.1590 bylo zaznamenáno zemětřesení, které trvalo 8-9 sekund. Ve stejném roce v důsledku veder vyschla voda v řece a umírali lidé.

5. února 1617 se konal první velký jarmark a jeden z obyvatel Gryfówa daroval kostelu pozlacený kalich.

21. dubna 1620 byly vykopány základy pod radniční věž.

V roce 1622 kolem Vánoc stouply ceny a 1 achtl obilí stál 30 tolarů, 1 libra másla jeden tolar, 1 pár bot 3-5 tolarů, 1 cívka nití 2 toлары.

29. dubna 1627 v noci napadlo půl metru sněhu. Poté nastaly takové mrazy, jaké nepanovaly po celou zimu.

V roce 1633 vypukla epidemie a zemřelo 112 lidí.

V roce 1635 při požáru kostela shořela část interiéru. Zachránila se věž a zvony.

V péči o dobro města zakoupila radnice na jaře roku 1671 ve Vratislavi požární stříkačku.

26.01.1673 tato stříkačka pomohla uhasit požár, který vypukl v pivovaru, a dřevěnou zvonici na kostelní věži, která se vzňala po zásahu bleskem 08.08. téhož roku.

Podle kroniky slezského města Gryfówa, kterou vydal J.G. Luge vlastním nákladem v roce 1861, v překladu P. P. Jarosze, Gryfów Śląski.

The defensive walls around the town were erected in the time of Bolko I the Strict in the 13th century.

In 1354 Bolko II granted the town trading privileges – an open market, a fete on the Saint's day of the church patron, concessions for the developing brewing industry, and also for the poor, who were allowed to graze cattle by the River Olza (the poor could fish in the Kwise on Wednesdays, Fridays and Saturdays).

On 6 June 1415 a complete eclipse of the sun was visible from Gryfów, and the stars were visible as if it was night.

In 1542 the belfry was raised up in the church. In the same year a swarm of grasshoppers came through the town, with people wading in them up to their ankles.

On 19 April 1580 in the morning the inhabitants saw 3 suns, and for the next 5 days torrential rain fell.

On 17 September 1590 an earthquake was noted which lasted 8-9 seconds. In the same year as a result of a heat wave the river dried up and people died.

On 5 February 1617 the first great fair took place and one of the inhabitants of Gryfów donated a gilded chalice to the church.

On 21 April 1620 the foundations underneath the town hall were excavated.

In 1622 at around Christmas the prices were raised and four litres of grain cost 30 thalers (silver coins), a pound of butter – one thaler, a pair of shoes – 3-5 thalers, one spool of thread – 2 thalers.

On 29 April 1627 half a metre of snow fell overnight. Afterwards there was a cold spell the like of which had not been seen during the whole winter.

In 1633 an epidemic broke out and 112 people died.

In 1635 during a fire in the church part of the interior burnt down. The tower and the bells survived.

Concerned about town property, the town council bought a fire hose from Wrocław in the spring of 1671.

On 26 January 1673 it successfully extinguished a fire which broke out in the brewery, as well as another fire in the church's wooden belfry, which caught fire after a lightning strike on 8 August of the same year.

According to the Chronicle of Gryfów in Silesia recorded by J.G. Luge under its own imprint in 1861, translated by P.P. Jarosz of Gryfów Śląski.

Urząd Gminy i Miasta Gryfów Śląski –
Rynek 1, 59-620 Gryfów Śląski,
tel. 075 7813552, fax 075 7813916
sekretariat@gryfow.pl, www.gryfow.pl

Centrum Informacji Turystycznej i Promocji
Pogórza Izerskiego – Rynek 33,
59-620 Gryfów Śląski,
tel./fax 075 7812944,
e-mail: it@gryfow.pl, www.cit.gryfow.pl

Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury,
ul. Kolejowa 33, tel./fax 075 7812900

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy,
ul. Kolejowa 33, tel./fax 075 7813387

Poczta Polska – Urząd Pocztowy,
ul. Kolejowa 43, tel. 075 7813221, 59-620
Gryfów Śląski, Punkt Pocztowy, ul. Rynek

Straż Miejska, ul. Rynek 1,
tel. 075 7813318

Straż Pożarna, ul. Floriańska 2,
tel. 075 7813333 (998)

Komisariat Policji, ul. Polna 7a,
tel. 075 7813514, 075 7813515

Pogotowie Energetyczne
(Zakład Energetyczny), ul. Za Kwisą,
tel. 075 7813266 (911)

Bank PKO Bank Państwowy,
ul. Bankowa 1-2, tel. 075 7813436,
075 7813507 (bankomat)

Bank Gospodarki Żywnościowej S.A.,
ul. Bankowa 11, tel. 075 7812037,
075 7812038

Kantor wymiany walut, ul. Rynek 9,
tel. 075 7812760

Kantor wymiany walut, ul. Rynek 36,
tel. 075 7212002

Apteka „Busola”, ul. Akacyjowa 19,
tel. 075 78 12 439

Apteka „Pod Gryfem”, ul. Kolejowa 19c,
tel. 075 7811425

Apteka „Primula”, ul. Rynek 3,
tel. 075 7813923

Pogotowie Ratunkowe,
ul. Floriańska 2, tel. 075 7813590

Przychodnia Rejonowa,
ul. Rzeczna 24, tel. 075 7813488

Przychodnia Promyk, ul. Gliniana 19,
tel. 075 7811138

Szpital Rejonowy, im. Hugona Kołłątaja,
ul. Rzeczna 24, tel. 075 7813444

INFORMACJE DLA WĘDKARZY

Information for anglers
Informace pro rybáře
Informationen für Angler

Koło PZW Gryfów Śląski
Centrum Organizacji Pozarządowych

ul. Rynek 1, 59-620 Gryfów Śląski
tel. 075 7811264
Godziny urzędowania
pon. i środa 15:00-20:00

Sklep z akcesoriami wędkarskimi
Przedsiębiorstwo Handlowe MARENA
ul. Źródłana 8, 59-620 Gryfów Śląski
tel. 075 7813765

DLA TURYSTÓW ZMOTORYZOWANYCH

For tourists with vehicles
Pro motoristy
Für Autotouristen

Serwis Ogumienia, ul. Wojska Polskiego
14, tel. 075 7813744

Stacja Paliw „ORLEN”, ul. Jeleniogórska,
tel. 075 7813238

Stacja Paliw „STATOIL”, ul. Jeleniogórska,
tel. 075 7811393

Pogotowie Drogowe,
tel. 075 7813755

„WILLE-TRANS” – OKR.
STACJA KONTROLI POJAZDÓW

ul. Wojska Polskiego,
tel. 075 7811292 / 7811291

Auto-Test, ul. Wojska Polskiego 35a,
tel./fax 075 7813141

TRANS JACK, Wieża 62G,
tel. 075 713 65 89, tel./fax 075 717 65 91,
kom. 603 499 068, www.transjack.pl,
e-mail: transjaxk@poczta.fm

AUTO SERWIS FRYTA,
ul. Floriańska 5, atel. 0696 035 138

DLA ROWERZYSTÓW • Für Radfahrer • Pro cyklisty • For cyclists

Centrum Handlowe „GRADIX”,
ul. Lwówecka 1, tel. 075 7813209

KOŚCIOŁY

• **Kirchen** • **Kostely** • **Churches**

Parafia Rzymsko-Katolicka, pl. Kościelny 9,
tel. 075 7813253

Parafia Rzymsko-Katolicka w Rzęsinach,
Rzęsiny 99, tel. 075 7844086

Kościół Zielonoświątkowy – Zbór,
ul. Lubańska 30, tel. 075 7813777

BAZA NOCLEGOWA • Ubytování Accommodation • Übernachtungen

„Stacja nad Kwisą”, ul. Kolejowa 31
59-620 Gryfów Śląski
www.dobre-miejsca.com.pl

Agroturystyka „Nad Stawami”,
ul. Nad Stawami 1, 59-620 Gryfów Śląski
tel. 075 7812661, 606 553 428
www.agroryb.pl

Agroturystyka „AGROMURENA”,
ul. Nad Stawami 2,
59-620 Gryfów Śląski
tel. 608 934 774, www.agromurena.pl

Agroturystyka „Podskale”,
Rząsiny 28, 59-620 Gryfów Śląski
tel. 075 78 44 093, 606 326 163

Agroturystyka „Kasztanek”, Rząsiny 25,
59-620 Gryfów Śląski
tel. 075 7844087, 607 891 957

Agroturystyka „Izerski Poranek”, Wieża 2,
59-620 Gryfów Śląski, tel. 075 7897400
www.izerskiporanek.pl

Pokoje gościnne „Wille-Trans”,
ul. Wojska Polskiego,
59-620 Gryfów Śląski
tel. 075 7811292

GASTRONOMIA

Gastronomie • Stravování • Food

Pub Joy, Rynek, tel. 0757813427

Pizzeria „La Storia”, ul. Wojska Polskiego
27, tel. 075 7811193

Restauracja-Pizzeria „Trevi”,
ul. Rynek 14, tel. 075 7814222

Pizzeria „Pasja”, ul. Kolejowa 25,
tel. 075 7811300, www.restauracja-pasja.pl

Restauracja AVANTI,
ul. Jeleniogórska 7,
tel. 0512 429 426

Smażalnia Ryb Murena,
ul. Nad Stawami 2, tel. 0600934774

Restauracja STODOŁA,
ul. Floriańska 15, tel. 0609 906 903, 075
6151639, www.restauracja-stodola.pl

RESTAURACE V RASPENAVĚ

RESTAURACE ZÁMEČEK
Fučíkova 500, 463 61 Raspenava
tel.: + 420 482319 064
fax: + 420 724 108 050
hotelzamecek@volny.cz
www.hotelzamecek.com

SMĚDAVSKÁ RYCHTA
Fučíkova 422, 463 61 Raspenava
www.smedavskarychta.wbs.cz

PENZION SELSKÝ DVŮR
Jabloňová 687, 463 61 Raspenava
tel.: + 420 482 319 220
+ 420 482 319 347
selsky.dvur.rasp@quick.cz
www.selskydvur.onas.cz

MYSLIVECKÉ ZÁTIŠÍ
Hejnická, 463 61 Raspenava
tel.: + 420

U RYTÍŘE
Hejnická 82, 464 01 Raspenava
tel.: 720 464 757,
exnert@seznam.cz
www.online.urytire.euroregion.cz

UBYTOVÁNÍ V RASPENAVĚ

HOTEL ZÁMEČEK
Fučíkova 500
Tel./fax: 482 319 064
hotelzamecek@volny.cz
www.hotelzamecek.com

REKREAČNÍ A SPORTOVNÍ AREÁL
SMĚDÁ
U stadiónu 181
Tel.: 721 510 465
www.raspenava.cz

PENZION SELSKÝ DVŮR
Jabloňová 678
Tel./fax: 482 319 220,
482 319 347
selsky.dvur.rasp@quick.cz
www.selskydvur.zde.cz

RASPENAVA

PENZION CHITA
Příčná 481
Tel.: 482 311 537
chita@mybox.cz

Sportovní areál TC HORNETS
Luční 743
Tel.: 777 668 469
info@tenisovyklub.cz
www.tenisovyklub.cz

ČESKÁ BESEDA
Nádražní
Tel.: 721 510 465

INFORMATOR

Městský úřad Raspenava, Fučíkova
č.p.421, 463 61 Raspenava
tel.: +420 482 360 431
fax: +420 482 319 229
www.raspenava.cz

INFORMACJA TURYSTYCZNA
LÁZNĚ LIBVERDA
Lázně Libverda 17
463 62 p. Hejnice
tel./fax: +420 482 322 457
e-mail: infocentrum@laznelibverda.cz

www.laznelibverda.cz

INFORMACJA TURYSTYCZNA
FRÝDLANT
nám. T. G. Masaryka 99
464 01 Frýdlant
tel.: +420 482 312 552
fax: +420 482 312 440
e-mail: mic.frydlant@seznam.cz

MESTSKE MUZEUM FRYDLANT
Ziemia Frydlanca
nam. T. G. Masaryka 37
Frydlant, 464 13
tel.: +420 482 464 055
e-mail: muzeum@mu-frydlant.cz
www.frydlantvcz

Centrum Informacji Turystycznej
i Promocji Pogórza Iżerskiego
Rynek 33 w Gryfowie Śląskim

PRZEWODNIK

www.cit.gryfow.pl

POGRANICZE POLSKO-CZESKIE

Tekst: Agnieszka Muszka, Towarzystwo Miłośników Gryfowa Śląskiego. Zdjęcia: Paweł Rubaj, Robert Skrzypek. Okładka: Grzegorz Bielak. Wykonanie: AD REM. Tłumaczenie: Translation Cafe.

Pogórze Iżerskie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PRZEKRACZAMY GRANICE

Projekt PN. Centrum Informacji Turystycznej i Promocji Pogórza Iżerskiego jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu Nysa.

ISBN 978-83-61719-59-5